

MANIFEST FÖR EN
FRI MÄNNISKA

Enligt

Malte Rikard

| | |
|---|----|
| BÖRJAN | 5 |
| <i>Preludium för en fri människa</i> | 5 |
| <i>Ett manifest för en fri människa</i> | 9 |
| | |
| DE TRE DOGMERNA | 14 |
| <i>Den första dogmen: Rätten till liv</i> | 14 |
| <i>Till frågan om rätten till liv: Har människan en skyldighet till liv?</i> | 19 |
| <i>Den andra dogmen: Rätten till frihet</i> | 25 |
| <i>Till frågan om rätten till frihet: Har människan skyldighet till frihet?</i> | 28 |
| <i>Till frågan om frihet: Är frihet en överordnad dogm?</i> | 33 |
| <i>Den tredje dogmen: Rätten att bruka sitt förstånd</i> | 37 |
| <i>Till frågan om rätten att bruka sitt förstånd: Har människan skyldighet att bruka sitt förstånd?</i> | 39 |
| <i>Till frågan om förståndet: Kan en människa som lever efter traditioner och följer institutioner vara fri?</i> | 42 |
| <i>En fri människas princip: Se den andres ansikte</i> | 46 |
| | |
| DEN FRIA MÄNNISKAN OCH LYDNAD | 51 |
| <i>Till frågan om Plikt: Kan en person som följer en plikt vara fri?</i> | 51 |
| <i>Till frågan om religionen: Kan en religiös människa vara fri?</i> | 52 |
| <i>Till frågan om den singulära dogmen: Kan en människa som följer den Gyllene regeln eller det kategoriska imperativet vara fri?</i> | 56 |
| <i>Till frågan om manifestet: Kan en människa som följer manifestet vara fri?</i> | 59 |
| <i>Till frågan om manifestet som helig skrift</i> | 62 |
| | |
| DEN FRIA MÄNNISKAN OCH GEMENSKAPER | 64 |
| <i>Till frågan om anarkin: Är manifestet om en fri människa blott anarki?</i> | 64 |
| <i>Till frågan om staten: Kan en fri människa leva i en stat?</i> | 66 |
| <i>Är inte manifestets anspråk på människan omänskligt?</i> | 69 |

| | |
|--|----|
| DEN FRIA MÄNNISKAN OCH MÄNNISKAN | 71 |
| <i>Till frågan om människans Jag: Kan en människa med ett Jag vara fri?</i> | 71 |
| <i>Begäret är människan frihet, inte hennes fängelse</i> | 73 |
| <i>Samtal, inte hämndens öga för öga, eller förödmjukelsens andra kind</i> | 75 |
| <i>Till frågan om eliten: Är det blott en elit som kan vara fria människor?</i> | 77 |
| <i>Till frågan om hjälp: Kan en fri hjälpa en ofri till frihet?</i> | 80 |
| | |
| MANIFESTET UTVÄRDERAT | 82 |
| <i>Utvärdering av manifestets dogmer genom relatering till Moses tio gudsbud</i> | 82 |
| | |
| SLUTET | 88 |
| <i>Postludium för en fri människa</i> | 88 |

BÖRJAN

Preludium för en fri människa

Manifestet för en fri människa säger att människan är fri, och att hon har rätten och skyldigheten att vara fri. Det är blott genom att vara fri som hon kan realisera sig som människa. Det är blott genom att vara fri som hon överhuvudtaget kan vara människa. Manifestet är på så sätt både ett politiskt program och ett filosofiskt ställningstagande.

Manifestet svåra uppgift är att finna de grunder som krävs för att människan skall vara fri. Den lättare uppgiften är att föreskriva hur fria människor bör handla. Således är det som det brukar, att den filosofiska uppgiften är långt svårare än den politiska. Ändock är den filosofiska uppgiften blott ett simpelt medel för att nå fram till det som är det viktiga, hur vi bör agera som människor, för att realisera oss själva som människor, och för att vara en god del i de andra människornas realisering av sig själva.

Manifestet kommer att ägna sig helt åt att finna de grundläggande principer som krävs för att människan skall vara fri. Den politiska delen, att föreskriva hur människor sedan skall ge uttryck för sin frihet genom det liv de lever, blir naturligen mycket liten. Till skillnad från många världsåskådningar, religioner och andra läror, består manifestet framför allt i principerna för människans frihet. När väl det är gjort, återstår

intet för manifestet, ty dess resultat är att människan är fri att handla efter eget omdöme. Manifestets resultat är därför att politiken, att ge människor råd om hur de skall förfara, inte tillhör manifestets område. Om manifestet lyckas övertyga att det finns principer för människan, och att de innebär hennes frihet, då vore det direkt motstridigt mot manifestets resultat att föreskriva människor hur de skall handla. Det finns i historien en tillräcklig uppsättning av råd och förmaningar till människor hur de skall agera. Manifestets ambition är att när väl principerna för den fria människan är funna och accepterade, först då kan människan agera. Men då är manifestet till ända, och har fullgjort sin uppgift, att påvisa att människan agerar utifrån sin frihet.

Manifestet har sitt ursprung, vilket inte skall förnekas och som måhända förklarar en del inslag i manifestet, i ett uppror mot religionen med gudsgestalter. Läsaren skall inte tröttas med de argument som kan göras mot en gudsreligion. Manifestet avser inte att vara en negation, ett förkastade, utan det rakt motsatta. Visst är det viktigt att kritisera, att se gränserna hos andra, och även hos sig själv. Att negera är förvisso en viktig mänsklig egenskap som driver mycket av människans utveckling. Men än viktigare är att vara positiv, att föreslå agerande, att lansera ett projekt. Här skall tas fram de byggstenar som krävs för att man skall kunna bygga en existens som en fri människa. Först sedan det är gjort kan gudsreligioner läggas åt sidan som hinder för realiserandet av manifestets ambition, den fria människan.

Manifestet utger sig för att visa på en väg till den fria människan. Den som emellertid önskar sig en uppsättning regler och föresatser för hur den skall agera i olika situationer, kommer att besviket söka sig från manifestet. Själva insikten i manifestet är just det, att en fri människa inte letar efter en sammanställning av regler som den sedan kan följa, utan den söker hela tiden forma sig själv genom att ständigt finna sätt att agera på. Den som följer en redan etablerad uppsättning regler och normer är vad dessa regler är, blott en avbild, och så länge reglerna och normerna inte förändras, så förändras inte heller dess avbild, den regelföljande människan. En fri människa, som kontrast, formar sig ständigt själv, genom att pröva olika vägar, genom att resonera och att ifrågasätta. En fri människa är därför aldrig färdig, utan i en ständig tillblivelse.

Manifestet är därför inte en kokbok som ständigt skall föreskriva hur människan skall tolka en situation och föreskriva hennes handlingar. Manifestet är blott en liten handbok i några grundläggande principer för tillagning av ett fritt liv. Recepten blir var människas egna, och de är satta i ständig förändring genom att de ständigt provas och granskas av människan.

Den som erbjuder en kokbok, erbjuder förvisso en enkel väg, så befriad från bekymmer om det riktiga och rätta, och paradoxalt nog därmed utan etik, ty det enda människan kan välja är att följa regeln. En sådan kokbok erbjuder emellertid motsatsen till frihet, nämligen underkastelse och underordning under receptens diktum, samtidigt som det leder till en förstelning och konservatism.

Manifestet kommer att söka blottlägga de dogmer, som är nödvändiga för varje människas möjlighet att vara kock i sitt eget liv. Naturligen blir de få, då motsatsen skulle innebära en receptsamling. Det ställer stora krav på dogmerna, då de skall ange en väg för en fri människa, men inte hindra henne i sin frihet.

Det skall redan nu sägas att detta är logiskt en omöjlig uppgift. Blotta tanken på att det finns en dogm, t ex människans rätt till frihet, innebär en inskränkning ty utan den dogmen skulle det finnas en föreskrift mindre, och människan skulle vara en dogm friare. Men inför hopplösheten i att skapa ett logiskt system kan man ta sig två vägar, antingen skapa ett logiskt, men sannolikt omänskligt system. Eller kan man ställa sig på människans och livets väg och erkänna att logiken förvisso är ett sanningskriterium i tanken, men inte i livet. Och det är i livet som den fria människan finns.

Det kan förefalla oerhört irriterande och kanske t o m som att skrivaren av manifestet för en fri människa inte orkat tänka klart och därvid inte kommit till sin tankes ände. Förvisso är det sant att ingen tanke kan med säkerhet hävdas vara färdigtänkt, och att detta manifest för en fri människa är ett utflöde av en människa med ringa erfarenhet av livet och med ringa bildning i de existentiella frågorna. Men samtidigt ligger det i manifestets natur att lämna saker till varje människa att själv klargöra och ta ställning till. Ju mer tanken är klar om varje enskild utlöpa av dogmerna, ju mer riskerar också manifestet för en fri människa att bli en regelsamling. Och det är just

regelsamlingar som manifestet vänder sig mot. En fri människa skapar sina regler, för sig och inför andra. De reglerna eller de dogmerna skapas inte av en skribent. Där så sker, där sker ofrihet, där sker begränsningar av människan, tyranni och underkastelse. Där förvägras människan hennes största och viktigaste gåva, att vara fri.

Så, ta del av kampen för ett manifest för en fri människa. Efter läsningen är det upp till dig, ingen annan, att döma om detta är ett manifest för en fri människa, värdigt att ta inspiration av, värdigt att uppamma kraft och levnadsglädje, eller om det blott är en styltig uppsättning levnadsregler som försätter läsaren i underkastelse, för så vitt läsaren anammar dogmerna blint, eller i opposition, för så vitt läsaren utnyttjar sin förmåga till frihet att förkasta.

Ett manifest för en fri människa

En fri människa är en människa som väljer sin egen väg, med hänsyn taget till de andra människorna och deras behov, genom att de respekteras som fria människor. Denna tanke följer Immanuel Kant, så som han formulerade det i det första manifestet för en fri människa: "Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?, d v s "Svar på frågan: Vad är upplysning?" Hans svar var: "Hav mod att göra bruk av ditt eget förstånd!"

Förståndet är emellertid inte utan gränser, utan har att samsas med några dogmer. Det visar sig nämligen vara otänkbart att etablera ett manifest för en fri människa, grundat i devisen att

välja sin egen väg och bruka sitt eget förstånd, utan att den fria människan underkastas några dogmer. Men, för att kunna realisera friheten krävs ett absolut minimum av reglerande dogmer. Ty för varje adderad dogm tynar den fria människan bort.

Många religioner har åtskilliga regler, utlagda i ändlösa texter och böcker. När dessa religioner har gått så långt att de föreskriver vad man får ta från åkern och hur skörden skall skördas, då har religionen för länge sedan övergått från att vara ett fundament för en agerande människa, till att bli ett instrument för en lydande människa. Dessa religioner, som t ex judendomen, kristendomen och islam, pläderar i sin början att de utgår från att människan är fri. Därefter levererar de en så lång lista av fördömanden och regler och föreskrifter och normer och lagar, att människan blir reducerad till en maskin vars rörelser är till minsta del förutsägbara – om maskinen inte går sönder och löper amok. Hur paradoxalt är det då ändå inte hur dessa religioner ständigt understryker människans frihet, för att sedan med största kraft och intensitet, inskränka den? När en religion har gått så långt att den förskriver vad en människa skall äta och vad den skall ha på huvudet, då har den sedan länge negerat en av sina grundläggande trossatser, att människan är fri. Den som inte väljer sin maträtt utifrån tillgång och förstånd, utan utifrån vad en religion föreskriver, den har till fullo utnyttjat sin frihet till att vara ofri. Den som inte draperar sitt hår av skäl som att det regnar eller att det är vackert, utan för att det står i en bok att hår skall draperas, den använder sin frihet till att förslava sig.

Manifestet för en fri människa utgår från att en människa kan vara fri blott om hon lämnas att utnyttja sin frihet. Det är ett skäl att försöka begränsa antalet regler och lagar. Ju fler lagar, ju fler regler, ju mer utelämnas människan åt en inlärd oförmåga att vara människa. Då övergår hon från att vara en fri människa till att bli en instruktionsstyrd maskin.

Ett annat skäl att försöka begränsa regler, normer och lagar för människan är att med stigande antal dogmer blir jordmånen för allehanda uttolkare, ibland benämnda präster, rikligare. När inte enbart livet blir så komplext att leva, utan även de regler och föreskrifter man har att leva efter blir så många och oöverskådliga, då behöver människan experter på dessa normer. Medan vi har domare och advokater för att uttolka statens alla regler, har vi präster för att uttolka levnadsreligionernas alla regler. Men, då degraderas återigen människan till en maskin, som tar emot instruktioner av uttolkarna. Även då överlämnar sig den fria människan till ofrihet, nämligen att underkasta sig andras tolkning och auktoritet.

Manifestet för en fri människa bygger emellertid på några dogmer. Som dogmer är de inte möjliga att ifrågasätta, ty de utgör absoluta fundament för manifestet. Dra undan dogmerna och manifestet faller samman. Betvivla deras riktighet och du betvivlar manifestet. Förvisso ligger det i manifestets natur att tvivla och ifrågasätta, varför ett ifrågasättande av dogmerna är att följa manifestets anda. Emellertid synes dessa dogmer vara absoluta förutsättningar för manifestet för en fri människa. I den mån de förkastas får man en annan levnadsvisdom än den

manifestet representerar. Och det tillhör människans lyckliga stjärna, att var fri, varför hon är fri att förkasta manifestet. Men samtidigt är det manifestets övertygelse att ett förkastande av manifestet ytterst bygger på de principer som är manifestets. Blott en fri människa kan förkasta manifestet för en fri människa.

Det skulle också kunna hävdas att en människa som inte begränsas av någonting, som inte är underkastad någon som helst begränsning, annat än sin fysiska förmåga, är sannolikt inte en människa, eller kan sannolikt inte långvarigt vara en människa. Frågan är bara hur många begränsningar som krävs för att människan skall kunna existera med sin fulla kraft. Manifestet för en fri människa hävdar att det finns tre dogmer och en princip som är yttersta förutsättningen för en fri människa. Adderas fler, sjunker människan ner i ofrihet och lydnad. Tar man bort några av de tre dogmerna eller principen, då utbryter våld, dumheter och isolering, varför människan går under och kvar finns blott ett djur med instinkter.

De dogmer som behövs för att realisera den fria människan är följande:

- Människan har rätt och skyldighet till liv
- Människan har rätt och skyldighet till frihet
- Människan har rätt och skyldighet att använda sitt förstånd

Till dessa tre dogmer lägger manifestet för en fri människa en princip som genomsyrar dogmerna, och därför är en gemensam grund för dem alla tre. Detta är principen att en människa skall se

den andres ansikte, d v s varje människa erkänns som en konkret människa.

Dessa dogmer och principen kommer här att beskrivas, förklaras, granskas och motiveras. Några av dess konsekvenser kommer att presenteras, i den mån de är möjliga att förutsäga.

Manifestet kan ytterst kortfattat sammanfattas som att en fri människa vore meningslös utan antagandet att friheten är möjlig, d v s att människan inte blott har rätt till frihet utan också möjlighet till frihet. Denna frihet vore meningslös om människan ständigt befann sig i rädsla för att grunden för dess frihet, att den har ett liv, skulle vara ifrågasatt eller hotat. Friheten är tom om den inte utnyttjas och därigenom formas, och det är genom människans förstånd som friheten utnyttjas och på så sätt realiserar. Samtidigt är människan inte ensam utan lever med andra människor, och i det samlivet måste varje människa erkänna den andres rättigheter och skyldigheter till de tre dogmerna. Det innebär att var och en ser den andre människan som en människa, vilket är principen att se den andres ansikte. Således måste vi, för att kunna leva människans fria liv, inse människans liv och hennes möjlighet till frihet genom sitt förstånd. Så enkel är manifestets tanke, så enkelt kan den fria människan beskrivas. Och så oändligt svårt det är att leva som fri människa.

DE TRE DOGMERNA

Den första dogmen: Rätten till liv

Manifestet för en fri människa börjar med att fråga sig vad som krävs för att en fri människa skall kunna existera. Ett absolut krav för att människan och hennes samhälle skall kunna existera är att hon erkänns en rätt till liv. Utan denna rätt är mänskligt samhälle otänkbart. Och därmed är människan otänkbar, ty blott genom sin existens i ett samhälle finns människan. Förvisso kan man tänka sig att det djur som vi kallar människa skulle kunna existera, i alla fall en kort stund, utan dogmen om rätten till liv. Men snart nog skulle människan upphöra att finnas ty en möjlig lösning på allehanda problem som uppkommer vore då att slå ihjäl den andre. Om jag möter någon på gatan behöver jag inte vika undan utan kan dräpa den med min yxa. I snabbköpet behöver jag inte betala för min mjölk, ty jag kan alltid dräpa kassörskan. Det är en enkel och trivial sanning att konstatera att människan inte uthålligt skulle kunna överleva i ett tillstånd där rätten till liv inte respekteras.

För att kunna utverka sin frihet och kunna handla under frihet, måste människan existera, och rätten till liv säkerställer att människan kan agera under frihet. Men är rätten till liv gränslös? Kan vi tänka oss någon situation då rätten till liv är inskränkt? Egentligen borde den frågan besvaras med ett Nej, ty vad är en dogm om man kan hitta undantag? Det är en

ofullständig dogm och borde då kräva av oss att vi finner en än mer grundläggande och fastare dogm. Manifestet för en fri människa hävdar dock att rätten till liv är en absolut dogm, men som kan åsidosättas under mycket speciella omständigheter.

En omständighet som upphäver dogmen är när en människans frihet hotas på grund av att människans liv hotas. När jag möter en revolverman som riktar sitt vapen mot mig, hotar den inte enbart min frihet, utan också mitt liv. Inför det hotet är det trivialt att inse att dogmen får åsidosättas.

Man kan förvisso säga att dogmen blir upphävd genom revolvermannens hot mot mitt liv, och att jag därför har rätt att agera utan hänsyn till den dogmen. Men detta är ett primitivt sätt att resonera, ty det bygger enbart på den primitiva, om än djupt förståeliga, känslan av vendetta, hämnden, öga för öga, tand för tand. Det är denna primitiva känsla för vendetta som legitimerar sådant som dödsstraff. Den som tagit en annan människas liv, har upphävt dogmen, och kan därför drabbas av samma upphävande. Den som så hävdar, har emellertid uppgett sin egen frihet. Den hämndlystne säger nämligen att den andres agerande kan och skall göras till modell för sitt eget agerande. Om någon tagit död på en människa, då kan jag ta död på den människan. Men att låta en annan avgöra vad man själv kan och bör göra, är att uppge sin frihet att bruka sitt förstånd. Således är vendetta en akt av ofrihet, av underkastelse, där man underkastar sig en annan.

En människa som hotas till sitt liv kan därför inte hota den andres liv med hänvisning att den blott gör som den

andre, ty det är inte ett fritt val. Den måste däremot ges rätten att skydda sitt liv, på det sätt som är möjligt och effektivt, även om det innebär att hotarens liv är i fara. Självförsvar, d v s försvar av sitt liv för att försvara sin frihet, måste därför vara en självklar möjlighet, även om det innebär att dogmens absoluta anspråk åsidosätts.

En svårare fråga är om rätten till liv innebär förbud mot abort. Abort kan ju ses som att man åsidosätter fostrets rätt till liv. Spetsfundigheter kan man komma till ganska lätt i denna fråga genom att börja diskutera när egentligen livet infinner sig. När är fostret ett mänskligt liv, och därmed omfattas av manifestet för en fri människa, och när är det blott en organism?

Manifestet för en fri människa handlar nämligen blott om människan och hennes rättigheter och hennes frihet. Det behandlar inte djur och natur, då dessa inte är fria. Idag finns det de som hävdar att människan inte har rätt att döda djur. Men djur är organismer likt gräset och rödbetan. Människans liv är otänkbart utan möjligheten att ända organismers liv genom att göra dem till föda. Gräset och grisen är båda organismer i naturen och kan vara föremål för människans överlevnad genom att göras till mat. Således omfattar inte manifestet för en fri människa organismerna.

Om organismerna inte omfattas av manifestet, då kan frågan om abort bli en fråga om när fostret övergår från att vara en organism till att bli en människa. Detta kan ändlöst debatteras. Blott i denna fråga har en hel industri skapats av uttolkare och sanningssägare.

Manifestet för en fri människa hade kunnat slå fast dogmen som absolut och därmed fått en regel som varit slagen i sten, närhelst uttolkarna och debattörerna fastställt vid vilken tidpunkt som organismen bli ren människa. Men på så sätt visar sig alla religioners obarmhärtighet. På så sätt visar sig alla normsystem med regler och dogmer vara en tummelplats för allsköns profiterande tyckare och präster. Det tillhör människans olycka att vara istånd att tänka sig det absoluta, att konstruera regler och hävda att dessa är absoluta. Manifestet för en fri människa vill mot detta, mot denna industri av auktoriteter och profitörer, ställa människans förstånd och tron på människan.

Det finns inget så enkelt som att fastställa regler och lagar. Alla religioner och åskådningar visar detta. Men det finns inget så svårt som att frångå reglerna och lagarna. Frågan om abort är en sådan fråga. Det är trivialt att konstatera att fostret är en människa, och därmed har rätt till sitt liv. Man kan förvisso hävda att fostret inte kan utverka sin frihet genom att fostret är beroende av modern, och därför är ofritt, och därmed inte kan omfattas av dogmen om frihet. Men denna ofrihet finns hos många andra, t ex alla de förståndshandikappade som inte kan agera fritt, utan leds av tvångsföreställningar. Skulle då dessa inte ha rätt till liv? Självfallet har de det, ty de är människor, även om de saknar den för människan så grundläggande förmågan till frihet. Att ifrågasätta detta är en affär för präster och andra uttolkare som vill profitera på människans osäkerhet och som utnyttjar människan förmåga att tänka det absoluta, att skapa absoluta regler.

Att frånga en regel, även om det är den dogm som vi slagit fast som varandes absolut, måste vara möjligt. Både för omtanken om de levande som kan drabbas idag, t ex den kvinna som bär fostret, men även i omtanke om att hindra framväxten av ändlösa, skolastiska diskussioner som föder en profiterande krets av uttolkare.

Brottet mot denna dogm kan göras ty manifestet för en fri människa rymmer en dogm som motverkar dogmatismen, nämligen rätten att utnyttja sitt förstånd. Och inte enbart rätten att utnyttja sitt förstånd, utan än strängare är dogmen ty den säger att man har skyldighet att utnyttja sitt förstånd. En människa kan inte abdikera från sin mänsklighet och anamma en regel i bekvämlighet eller för att tillfredsställa någon annan. Inför aborten skall varje människa fråga sig vad aborten innebär, vilka konsekvenser det har, vilka möjligheter som finns med och utan abort. Självfallet önskar manifestet för en fri människa att abort undviks då det innebär ett brott mot dogmen om rätten till liv, men samtidigt inser varje människa med förstånd och med förmåga att se den andres ansikte, d v s att se den andre människan som en levande människa, att ibland kan abort vara, en förvisso smärtsam, med ändock en utväg.

Manifestet för en fri människa hävdar således att rätten till liv är absolut, och kan blott åsidosättas när livet själv är hotat eller då förståndet och omtanken om en människa så kräver. Manifestet är inte tillkommit för att hindra människan, för att inskränka henne, för att förminska henne och underkasta henne

tyranniska dogmer, utan för att understryka och betona att hon är fri.

Till frågan om rätten till liv: Har människan en skyldighet till liv?

Dogmen om att människan har rätt till liv förefaller vara enkel och entydig. Det liv som jag har äger ingen, varken stat eller angripare, och ingen har rätt att ända livet. Men vi har därigenom täckt över en komplikation som inte är ringa, och som kan leda till en dogm som är betydligt hårdare än vid första påseende. Denna komplikation leder slutligen fram till rubrikens fråga, om vi har en skyldighet till liv. Manifestets ståndpunkt, hur hård den än kan förefalla, är ett ja, människan har skyldighet att leva.

Man kan se på rätten till liv på två sätt. Antingen är livet och jag inte möjliga att separera utan är ett organiskt sammanhörande Ett. Eller kan man se jaget, det som är jag, själva individen, med sin historia och sina projekt, skild från det som är jagets liv, att dess hjärta slår, att benen rör sig. Livet blir på detta sätt en grund för att kunna husa en själ, en ambition, ett projekt.

Om man ser livet som en organisk del av jaget, då kan man inte hävda att människan har en skyldighet till liv ty man kan inte vara skyldig att vara den man är. Den som är född blond är inte skyldig att vara blond, och den som är 1,89 cm lång är inte skyldig att vara så lång. Livet är i så fall en karaktär som ligger utanför människans möjlighet att välja. När valet är utanför

människans möjlighet, då kan man ställa upp hur många dogmer som helst, ty de är meningslösa då de inte kan föreskriva människans liv, blott beskriva det. Det kan inte finnas en dogm om att människan inte har rätt till sömn eller vatten, ty en människa kan inte välja ett liv utan sömn eller vatten.

Manifestet ser emellertid inte människan och livet som ett organiskt helt. En sådan syn strider också mot vad som faktiskt finns, nämligen människans möjlighet att välja sitt eget liv. Människan är skild från livet, vilket självmordet är ett faktiskt bevis på. Jag kan besluta mig för att ända mitt liv. Därmed visar jag att jag är skild från livet eftersom livet kan bli utsatt för mitt beslut, något som t ex mitt vattendrickande inte kan, försåvitt jag inte önskar ta livet av mig. Genom att jag kan besluta om mitt liv, så kan också min beslutsrätt över mitt liv bli en fråga för en dogm. Och manifestet hävdar att människan har rätt till liv, vilket innebär i sin radikala form, att inte ens den som härbärgerar detta liv, jaget, har rätt att ända det.

Emellertid kan denna rätt till liv också beskrivas som en skyldighet. Medan rättigheter är makt gentemot någon annan, är skyldighet en annans makt gentemot mig. En rättighet innebär ju att jag kan hävda något gentemot någon annan, t ex rätt till liv eller rätt till frihet gentemot den andre. En skyldighet är det motsatta, att den andra kan hävda något gentemot mig. Och när det gäller livet kan man hävda att det finns en skyldighet.

Det finns en ömsesidighet genom att en människa inte kan hävda en rättighet gentemot någon annan, som den sedan förvägrar en annan. Om jag har rätt till liv gentemot någon annan,

då har den andre också en rätt att hävda denna rätt till liv. Det liv som jag har, har den andre också rätt till. Denna rätt som en annan har, är min skyldighet. Således, om jag hävdar min rätt till liv gentemot någon annan, då har jag också samtidigt hävdad den andres rätt till mitt liv, d v s jag har en skyldighet gentemot andra att leva.

Denna skyldighet till liv kan också motiveras utifrån mer mänsklig omsorg. Människan är en social varelse, som beror på andra människor för att kunna bli och vara människa. Då vi saknar en stark uppsättning instinkter, men är utrustade med en stark inlärningsförmåga och hög flexibilitet, så är uppfostran, hänsyn och empati starka drag hos människan. Dessa egenskaper innebär att människan förbinds med de andra människorna, och blir på så sätt människa. Men det innebär också att en människa är en del av en annan människa. Tydligast är detta när det gäller barn och föräldrar, där barnet är beroende av föräldern. I det fallet är det tydligt att föräldern har en skyldighet gentemot barnets liv att säkerställa dess levnad. Betydligt svagare syns det när barnet växt upp och blivit vuxet, men även här inses att barnet är beroende av föräldern. Men lika fullt kan hävdas att föräldern är beroende av sitt barn. De är delvis en del av ett gemensamt liv. Hur hårt det än kan låta, anser manifestet för en fri människa att rätten till liv innebär att en förälder inte har rätten att ta sitt liv av daga, enär det då ingriper i barnets liv. När människan existerar som en del i ett socialt sammanhang, då är livet delat mellan människan och de andra som finns det sociala sammanhanget.

Denna syn på människan som en social varelse förefaller vara en motsägelse mot dogmen om människan rätt till frihet, ty här har ju hävdats att varje människa inte är fri gentemot andra människor. I det sociala sammanhanget är människan beroende gentemot de andra, såväl som de andra är beroende gentemot människan.

Som tidigare hävdats är det emellertid inte möjligt att skapa ett logiskt sammanhållet system när det gäller människan. Logiken, måste upprepas, är ett tankens sanningskriterium, men inte ett livets sanningskriterium. Sanningen för människan är nödvändigtvis inte detsamma som för människans hjärna. Vi må inte förglömma att människans tanke kan skapa det som sannolikt inte kan finnas, t ex Gud eller oändligheten. Minns blott det enkla bevis för den allsmäktige Gudens omöjlighet, att en allsmächtig Gud kan skapa ett berg så tungt att inte en allsmächtig Gud kan lyfta det. Men om en allsmächtig gud inte kan lyfta ett berg, då är guden inte allsmächtig. De religiösa använder den logiska omöjligheten som ett indicium på guds existens, att gud är så omfattande att människan inte kan omfatta guden. Manifestet hävdar rakt motsatt, att det är människan som är så omfattande i sin tanke att hon kan tänka det som inte finns. Och det är ju det som manifestet hävdar, är en tillgång, men också en förbannelse för människan, ty det tänkbara men inte möjliga har kostat många människoliv.

I vårt fall, när det gäller rätten till liv, och frågan om det innebär en skyldighet till liv, har vi hävdats i första hand att människan är skild från sitt liv, varför den kan välja att leva,

vilket dogmen om rätten till liv säger att hon skall välja att leva. Till detta har vi adderat att människan inte blott har en skyldighet gentemot manifestets dogm, att välja livet, utan även gentemot de andra människorna, vilket gör det till en ren skyldighet gentemot de andra, att leva, ety de andra har en del av sina liv i denna människa. Blott så kan vi erkänna den för människan, men kanske inte för förståndet så viktiga sanning, att människan lever ensam tillsammans, eller som Aristoteles lär ha hävdad, att blott bland andra människor blir människan människa. Det är blott bland andra människor som dogmer finns, som rättigheter och skyldigheter finns. Och en sådan rättighetsom varje människa har gentemot de andra är livet, men hon har även, gentemot de andra, skyldigheten att leva.

Men är då denna skyldighet inte att lägga en oerhörd börda på människan, och att likt medeltiden hysa ett förakt och lägga skuld på självmördarna? Ingalunda är det så. Vi kommer senare att hävda den tredje dogmen, rätten att bruka sitt förstånd. I de flesta fall är självmordet inte uttryck för en människas förståndiga tanke och rationella val, utan ett uttryck för en människa som är satt i sådan stark förtvivlan att livet självt blivit till en börda som inte kan bäras. En sådan människa hade sannolikt levat om den fått hjälp av sina medmänniskor att finna utvägar ur sitt själsliga mörker. Den har inte fattat ett beslut grundat på ett bruk av sitt förstånd, utan agerat utifrån förtvivlan. En sådan människa kan sannolikt ingen lägga en skuld på, blott förbarmelse och förtvivlan hos de efterlevande att inte ha varit framsynta nog att se självmördarens förtvivlan. Finns någon

skuld i samband med självmord ligger den snarare på de efterlevande. Dogmen om rätten och skyldighet till liv har sannolikt ingen betydelse för en så förtvivlad människa. Däremot kan den ha en betydelse för dem som omger den förtvivalade personen. Om man tar dogmen om rätten till liv på största allvar, då säger den till människorna att vara uppmärksamma och försöka ingripa till gagn för den förtvivalade.

Annorlunda gäller för den som fattar ett rationellt val att ända sitt liv, på vilka grunder det än månne vara. Den människan är inte förtvivalad utan ändrar sitt liv efter övervägande. Manifestet för en fri människa hävdar, måhända paradoxalt för många, att detta är en akt av djup egoism, som bortser från att livet inte är människans egendom som en cykel eller en bok kan vara, utan att det för det första är en grund för mänskligt samhälle, och för det andra, är en del av andra. I det första fallet är det inte upp till människan att ända livet, och i det andra fallet ingriper det i andra liv, varför det inte är självmördarens sak att ensam fatta beslutet.

Således hävdar manifestet för en fri människa att livet är vad de religiösa skulle ha hävdad heligt. Det är inte inom någon levande människas rätt att avgöra om ett liv skall existera eller ej. Livet finns. Människan kan påverka det. Men människan har inte den rätten. Rätten att ända ett liv tillkommer ingen. Inte ens den levande människan. Livet är helgat. Det är en rättighet och en skyldighet.

Den andra dogmen: Rätten till frihet

Manifestet för en fri människa hävdar dogmen att människan har rätt till frihet. Detta förefaller självklart ty vad skulle ett manifest för en fri människa vara förutan ett antagande om frihet? Det är emellertid inte så trivialt som det förefaller. Frihet kan nämligen vara både orsak och verkan. Man kan anta ett grundläggande värde, att människan är och skall vara fri. Eller kan man anta att det finns en möjlighet att bygga en samhällskonstruktion där frihet blir realiserad. Denna distinktion finns representerad i de politiska ideologierna, där liberalismen främst står för frihet som orsak och socialismen representerar frihet som verkan. Friheten för människan kan vinnas genom att människorna konstruerar ett samhälle som möjliggör sådant som t ex fri skolgång, varför människors frihet realiserar först genom att varje människa får möjlighet att realisera sina inneboende förmågor. Detta är frihet som verkan, främst företrädd av socialisterna. Liberaler behöver i och för sig inte invända mot detta, speciellt inte socialliberalerna, men anser trots det att viktigare är att utgå från människans frihet. Staten kan förvisso underlätta, men kan också förtrycka människans frihet.

Manifestet har ingen önskan eller anledning att ta ställning i politiska strider, men onekligen är den grundläggande tanken mer i samklang med den liberala föreställningen om människans frihet som grund, att människan är fri.

Emellertid hävdar manifestet ytterligare en sak, nämligen att människan har rätt till frihet. Detta innebär att inte enbart har människan frihet, utan hon har också rätt till sin frihet. Det kan förefalla märkligt, men är inte underligare än att det kan finnas en människa som sedan länge har ett hus, men där rätten till innehavet kan ifrågasättas, t ex genom att huset tillägnats på lagvidrigt sätt och staten därför tillskansar sig huset, eller att staten bestämmer att en väg skall dras fram över tomten, varför huset konfiskeras. Det finns således möjligheter, framför allt för staten, att upphäva vad som ankommer en människa. Det yttersta exemplet på detta är att flertalet av oss anser att människan har rätt till sitt liv. Ändock finns det stater, som t ex Kina och Texas, som anser att staten kan upphäva den rättigheten genom dödsstraff. Således har människan karakteristika som inte kan eller bör betraktas som antaganden som är giltiga i alla rum och över alla tider, utan måste utgå från att samtliga kan ifrågasättas och hotas. I manifestets fall handlar det om frihet, och frågan är om frihet är en oförtrytlig rättighet som ankommer varje människa.

Manifestet antar att människan har rätt till frihet. Ett manifest för frihet måste anta detta. Är det då ett orimligt antagande? Ja, man kan anse att det finns människor som utnyttjar sin initiala frihet på sådant sätt att man måste begränsa hennes frihet. En människa som betecknas som galen kan omhändertas och därmed begränsas i sin frihet. Manifestet ställer sig inte främmande för det frihetsberövandet, förutsatt att den följer de två andra principerna, livet och förståndet. Som vi snart

kommer till, förståndet innebär att ett frihetsberövande kräver ett öppet argumenterande för frihetsberövandet, och dessa argument måste kunna hänvisa till de andra principerna, som t ex att den galne riskerar att beröva sig sitt eget liv. Så är det t ex med människor som inte är förmögna att äta själva. De skulle dö svältdöden, och därmed kränka dogmen om skyldighet till liv. Således innebär manifestet att man har rätt till frihet i den mån man inte bryter mot de andra dogmerna.

Manifestet för en fri människa innebär också att det som kallas civil olydnad, d v s ett medvetet brott mot statens lagstiftning, kan rättfärdigas. Manifestet hävdar att det är den förståndiga, fria människan som agerar och som står över staten och dess lagar. Men, den som agerar fritt måste, för att ha den rätten, vara i förmåga att utnyttja sitt förstånd och genom argument och debatt motivera sitt ställningstagande. Civil olydnad används ibland av dem som inte brukar sitt förstånd, och därför, enligt manifestet, inte har rätt till sin frihet. Att inte betala skatten till staten med argumentet att det brukas till försvarets våld, vilket kränker den första dogmen, är inte giltigt. Så länge den människan inte frånträder sitt medborgarskap är den fången i staten, och njuter dess fördelar samtidigt som den lider dess nackdelar. Manifestet kan blott uppmana en människa med de värderingarna att ta upp debatten och t ex göra det möjligt att ha en differentierad skattesedel, där man får bestämma vart skattemedlen skall gå.

Rätten till frihet innebär att inte blott jag har rätt till frihet, utan även alla andra har rätt till frihet. Det innebär att jag

aldrig har rätt att inskränka någon annans frihet, ty då förvägrar jag ju den en rättighet som jag anser mig själv ha. Manifestet för en fri människa utgår från dogmer som inte kan diskriminera. Lika lite som jag kan hävda min rätt till liv, medan jag utsläcker en annans människas liv, kan jag hävda min rätt till frihet, och agera på sådant sätt att jag inskränker någon annans frihet. Respekten för sig själv och för sin frihet, förutsätter respekten för den andre och dennes frihet.

Till frågan om rätten till frihet: Har människan skyldighet till frihet?

Människan har, enligt manifestet, rätt till frihet. Ingen kan, utan förhandling eller diskussion, inskränka den andres möjligheter, försåvitt de inte inkräktar på den andres rätt till liv, frihet och att bruka sitt förstånd. Detta är den positiva sidan av människans frihet, att hon har rätt till den. Frågan är nu om det finns en negativ sida av friheten, en inskränkning av denna frihet genom att hon inte har rätt att avsäga sig denna frihet, d v s om hon har en skyldighet till frihet.

Det finns en hel filosofisk tradition, existentialismen, som tagit fasta på människans behov att undkomma sin frihet. De skulle förmodligen anse att en skyldighet att vara fri är en obarmhärtig dogm. Så mycket ångest och bryderier kommer från människan när hon erfar sin frihet. Många knep och metoder tillgrips för att utnyttja sin frihet att befria sig från sin frihet.

Religionen, i den mån den föreskriver hårda och specificerade bud, som att man inte må äta griskött, eller kvinnor må inte förkunna herrens ord, innebär ju att människan frångår sig själv sitt eget förstånd och bruket av det, till förmån för att lyda, inte sitt förstånd, inte sin omtanke om en annan människa, utan en förkunnare eller en text. Andra tillgriper stjärnorna och låter dem inte bara förklara varför det hände som hände, utan även föreskriva vad som skall göras. Allt detta innebär att avsäga sig sin frihet, vilket, paradoxalt nog, blott kan göras av en fri människa.

Nu kan man hävda att abdikationen från att vara en fri människa till att underordna sig en uttolkare eller en text blott innebär att man utnyttjar sin frihet, nämligen friheten till underkastelse. I de fall det inte har någon betydelse för någon, inte ens för den som abdikerat från sin frihet, spelar det ju ingen praktisk roll och borde därför kunna accepteras. Men detta innebär att man säger att människan skall följa den tredje dogmen, rätten och skyldigheten att följa sitt förstånd genom att hon vid varje regelefterlevnad måste fråga sig om det har någon praktisk betydelse. I så fall lever hon efter manifestet och kan således accepteras som en fri människa. Sannolikt är de flesta som abdikerat från sin frihet inte nöjda med ett sådant tillstånd av ständigt ifrågasättande av uppgivandet av sin frihet, ty själva anledningen till abdikationen var att undkomma valet och ifrågasättandet, och istället ge sig hän, att istället följa textens normer. Således är det inte sannolikt att denna praktikens invändning är av någon betydelse, varför frågan står kvar, har

människan rätt att avsäga sig sin frihet, d v s vara skyldig till frihet?

Den fria människan står alltid inför valmöjlighet, den måste alltid bråka med sig själv och med andra om vad som utmärker ett korrekt agerande. Den tvingas leva i en värld av ständiga möjligheter som avkräver den ställningstagande, och därmed ansvar. Det är energikrävande och ibland plågsamt. Därför vill människan underlätta för sig genom att underkasta sig en normuppsättning och känna behaget av att vaggas till ro av de redan förutbestämda handlingarna som gives genom reglerna och buden. Det är så vi som barn kunde känna ett behag, om än ibland en irritation, över att lägga våra liv och våra möjligheter i våra föräldrars hand och omdöme. Barnet kunde slå sig till ro och vila i förvissningen om att föräldern gjorde ett val, ett korrekt sådant och tog ansvar för det.

Men ett barn är inte en fri människa, ty en fri människa utmärks av förutsättningen för den tredje dogmen, ett förstånd. Ett sådant erövrar under levnaden, och beklagligtvis för vissa som drabbas av vissa sjukdomar, kan också förloras.

Manifestet för en fri människa är, som noterats tidigare, obarmhärtig genom att det kräver av den fria människan att vara fri, d v s att leva sin frihet och att bruka sitt förstånd. Den som inte gör det, är ett barn eller en sinnesjuk, oaktat ålder och andra själsliga förmågor. Det är en hård utsaga, och något som många kritiserar manifestet för. Det är grymt, hävdar kritikern av manifestet, att avkräva människan frihet, att så inskränka människan frihet att hon är skyldig till frihet.

Manifestet för en fri människa hävdar mot detta att det förvisso är hårt och ångestfullt att tvingas leva sitt liv i frihet. Ibland kan det vara ett stort behag att ge sig hän, att lägga kravet på förståndet åt sidan, att underkasta sig något som också lyfter bort ansvaret att vara människa. Men det är just det som är manifestets argument, att ansvaret att vara människa lyfts bort, och därmed skapas också förutsättningar för de värsta ohyggligheter. Det betyder inte att det alltid, eller ens särskilt ofta innebär att ohyggligheterna blir en realitet. Men ohyggligheterna kan bli en realitet, och det är just öppningen, att förutsättningar för ohyggligheter skapas, som är skälet till att människan inte kan tillåtas ha friheten att avsäga sig sin frihet. Så länge hon bär sin frihet, så länge axlar hon sitt ansvar som människa, som fri människa, och därmed kan inte ohyggligheter skapas, annat än de som hon tar ansvar för och väljer fritt.

Två drastiska exempel skall här tas för att visa på att det är inhumant och ovärdigt en människa att abdikera från sin frihet. Första exemplet består av en människa som hänger sig åt en religion som föreskriver att den inte må utföra någon form av ansträngning en viss dag. Den må t ex ta ett visst antal steg, därefter är den, enligt den religionen, förhindrad att ta ytterligare steg. Denna person befinner sig vid en strand, har gjort de tillåtna stegen och det tillåtna arbetet och har nu blott att vila och invänta nästa dag, då dess stegmätare och arbetsmätare nollställs igen. I sjön befinner sig en människa som högt och ljudligt påkallar hjälp för att ta sig till stranden. Människan vid stranden kan simma, den inser att den är istånd att simma ut till personen och

dra in den till stranden. Men den får inte utföra mer arbete, den får inte ta de ytterligare stegen ner till stranden, den får inte förbruka den energi som skulle gå åt för att dra den drunknande människan i land. Hennes förstånd säger att hon är i stånd att rädda den drunknande personen. Men, personen vid stranden har valt en religion som förhindrar henne att rädda den drunknande personen. Skulle någon finna det som ett riktigt agerande av personen vid stranden att åberopa sin religion och inför den drunknade person avsäga sig ansvar för dess död? Eftersom det var möjligt för personen vid stranden att rädda den drunknande personen, så har personen förgripit sig på manifestets första dogm, rätten till liv, genom att den, i realiteten, valt att döda den personen, då det var möjligt att rädda den. Således säger manifestet för en fri människa att människan är skyldig att utnyttja sin frihet och att genom att bruka sitt förstånd, värna livet. Människan vid stranden väljer att vara ofri, och väljer i denna situation, att förorsaka en annan människa dess död. Människan är skyldig att vara fri!

Det andra exemplet är den person som underkastar sig en föreställning som förbjuder blodtransfusion. Det säger sig självt att det kommer till en situation då en persons liv kan räddas genom blodstransfusion. Att förvägra en annan den möjligheten, eller, som vi noterat under vår utläggning om människans skyldighet till liv, att förvägra sig själv fortsatt liv genom att vägra blodstransfusion, innebär ett brott mot den första dogmen, rätten och skyldighet till liv. Därmed har personen som abdikerade från sin frihet förgripit sig på den första dogmen.

Således kan inte människan abdikera från sin frihet. Den som så gör, skapar ett omänskligt samhälle, där människans grundläggande rättigheter, såsom liv, förstånd och frihet, förvägras henne. Därför är inte blott frihet en rättighet, utan en skyldighet. Hon kan inte tillåtas att en gång bruka sin frihet, för att sedan vända den ryggen. Hon har att alltid, vid varje vaken stund, stå med bröstet mot sin frihet, att möta den, att konfronteras med den. Därmed lever hon också det ansvar som hon har, gentemot sig själv, och gentemot de andra. Det är förvisso obarmhärtigt och hårt att ständigt bära sin frihet. Men alternativet är så ohyggligt, så ofattbart grymt, ty då ligger ansvaret för människornas handlingar, inte hos dem, utan i böcker, texter och allehanda vidskepelse.

Till frågan om frihet: Är frihet en överordnad dogm?

Manifestet för en fri människa hävdar att en fri människa väljer sin egen väg, med hänsyn taget till de andra människorna och deras behov samt till de andra dogmerna. Det antyder att friheten inte är absolut utan är begränsad av dogmerna och att friheten måste stå i förhållande till andra människor och deras liv, deras frihet och deras förstånd. Men det gäller att här märka att medan dogmerna begränsar en människa, och därmed definierar den som en fri människa, så begränsas inte människan av de andra människorna.

Det finns de som hävdar ett frihetsbegrepp som säger att jag må göra allt det som inte inkräktar på en annan människas frihet. Men detta är ett omöjligt resonemang ty definitionen av frihet kan inte innehålla frihet enär det då blir tautologiskt. Vad värre är, är att den definitionen sannerligen inte definierar frihet. Om min frihet är det som inte inkräktar på en annans frihet, då är min frihet en funktion av den andres frihet. Den andre personen och dess definition av sin frihet, utifrån sina behov och intressen, avgör således vad som är min frihet. Detta är inte frihet, ty mitt utrymme blir då en funktion av de andra människornas definition av sin frihet. Jag har därmed lämnat min frihet delvis i händerna på andra människor och deras behov och intressen. Därmed är min frihet beroende, inte av mig själv, mitt liv och mitt förstånd, utan av andra människor. Ett sådant frihetsbegrepp är inte giltigt eftersom det förutsätter en inskränkning från någon annan än mig själv och de fåtal dogmer som styr min frihet, livet, friheten och förståndet. Andra människors frihet kan helt enkelt inte överordnas min frihet, ty då är jag inte längre fri.

Min frihet är lika mycket värd som en annans frihet. Den andres frihet är inte överordnad min, varför den inte kan begränsa min frihet. Detta innebär självfallet att det uppstår konflikter mellan varje persons rättmätiga krav på att få utlopp för sin individuella frihet. Jag vill, du vill, han vill, hon vill, vi vill, ni vill, de vill. Det är många subjekt som vill, och manifestet för en fri människa kan inte, och vill absolut inte hävda att någons frihet är överordnad någon annans.

En skarp invändning mot manifestets hävdande är att det inte är demokratiskt. Ty demokrati är just en teknik för att hantera alla dessa fria människor, där majoriteten, med vederbörlig hänsyn till minoriteterna, beslutar vilken vilja som skall vara giltig, och sedan har samtliga att böja sig för denna vilja. Demokrati innebär emellertid att människan abdikerar från sin frihet genom att lägga den i majoritetens händer. I princip skiljer det sig inte från att hänge sig åt någon gammal text eller religion. Det är en abdikation från friheten.

Om demokrati, så som det framställs här, inte är en lösning, finns det då en annan lösning på dessa konflikter som skapas av alla fria människor? Ja, det finns ett förhållningssätt som varje människa måste inta för att därigenom vara istånd att behålla sin frihet, samtidigt som den erkänner de andra människorna och deras frihet.

Vad som gäller är att medan ingens frihet är överordnad min, så är ej heller min frihet överordnad någon annans. Om jag önskar få min frihet erkänd, accepterad och respekterad bland fria människor, då måste jag inse att varje människa har sin frihet, vilken kräver respekt från mig. Således måste varje människa i konflikten komma varandra till mötes och via förhandling på lika fot, d v s utan tvångsmedel, varken direkta eller indirekta, ty tvångsmedel avser att skapa lydnad, vilket är beroende och förhindrar fria val, uppnå en lösning som gagnar båda.

Manifestet för en fri människa håller således friheten som en absolut dogm. Men det är inte den enda absoluta dogmen,

ty livet och förståndet är likvärdiga dogmer. För att jag inte skall realisera min frihet på graven av andras frihet krävs att jag respekterar och inser de andras frihet, och via ett likvärdigt, likställt möte, hanterar de konflikter som kan uppstå när var och en utövar sin frihet. Detta möte kan blott och enbart ske mellan förståndiga människor som via sitt förstånd, och respekt för den andres liv och frihet, försöker undkomma eller reducera konflikten. Därför är förståndet, och i fråga om konflikter kanske mer skyldigheten än rättigheten, till förstånd avgörande för realiseringen av den fria människan. Därför är också insikten om den andra viktig för dogmernas realisering. Denna insikt är det som här kommer att kallas att se den andres ansikte, och som kommer att beskrivas senare eftersom det inte är en dogm, utan en princip som genomsyrar samtliga dogmer.

Slutsatsen är att frihet inte är överordnat, utan att dogmerna är varandras förutsättning och effekter. Människan är en tre-dimensionell varelse, med liv, frihet och förstånd. Lika lite som en triangel kan innehålla fyra eller två sidor, utan blott tre sidor, kan människan reduceras till två dimensioner, eller ges fyra dimensioner. Manifestet visar att de tre dimensionerna behövs för att någon av dem skall existera. Samtidigt är det manifestets övertygelse, om än inte bevisat, att fler dimensioner öppnar människan för allehanda uttolkare, präster, kyrkor och andra företeelser som i slutändan hotar de grundläggande dimensionerna.

Den tredje dogmen: Rätten att bruka sitt förstånd

Manifestet för en fri människa hävdar att människan har rätten att bruka sitt förstånd, förutom sin rätt till liv och till frihet. Rätten att bruka sitt förstånd är där manifestet tydligast ansluter sig till en lära, nämligen Kants lära om upplysningen. Kant hävdar det politiska i förståndet, att en människa skall hävda sin förmåga och sin villighet till förstånd, d v s ha mod att utnyttja sitt förstånd.

Förstånd är människans förmåga att agera rationellt. Det består av människans förmåga att uppfatta en situation, inordna den i en kategori, se samband mellan den och andra liknande kategorier, skapa en uppsättning möjliga handlingar i situationen och värdera dessa gentemot en uppsättning normer som människan vunnit under sin levnad. Förstånd rymmer således både rent kognitiva kategorier, d v s de som avgör hur vi kan veta och uppfatta något, och rent etiska kategorier, d v s de som säger vad som är rätt och orätt för människan. Rätt att bruka sitt förstånd säger blott att varje människa har rätt att utnyttja denna förmåga.

Varför skulle en sådan självklarhet vara en rättighet så stark att den måste fixeras som en dogm i ett manifest som strävar efter så få dogmer som möjligt? Skälet är enkelt, ty det finns mångahanda krafter kring en människa som intet hellre önskar att människan inte utnyttjar sitt förstånd, och som i denna önskan blir så stark att den försöker inskränka människans möjligheter att utnyttja sitt förstånd. Betänk prästen som hävdar

att Gud är så stor att han inte kan omfattas av vårt förstånd. Detta innebär intet annat än att prästen försöker undandra Gud människans förstånd och därigenom förvägra människan rätten att bruka sitt förstånd. Ingalunda är det så att förståndet inte kan omfatta sådant.

I själva verket hävdar manifestet för en fri människa en totalitär tanke här, nämligen att blott mänskligt förstånd finnes. Utanför förståndet finnes endast vidskepelse, ödestro, vansinne och andra inhumana företeelser. Förståndet är det enda människan har tillgängligt för sitt agerande, om hon inte önskar underkasta sig andra makter än sig själv. Förståndet är därför den frihet som människan står på gentemot andra. Att förvägra henne rätten till sitt förstånd är därför att förtrycka henne.

Människan är nu sådan att hon kan förstå sig själv. Därav kan hon också föreställa sig andra människor och deras förstånd, och anta att de är som henne. Det är denna föreställning som kallas empati. Det innebär inte att en människa kan erfara som en annan, att den kan sätta sig in i hur den andra människan upplever, känner och förstår. Empati betyder blott att en människa kan föreställa sig hur en annan känner och förstår utifrån sin egen upplevelse. Empati är således en upplevelse av en annan genom sitt eget ego, och är därför egoistisk. Manifestet hävdar att denna egoism, att uppleva en annan genom sig själv, är en rätt som varje människa har. Ingen lag, ingen föreskrift, ingen norm eller dogm får komma mellan och ta bort empatins möjlighet för någon människa. Orsaken är att när något kommer

mellan på sådant sätt som riskerar att hindra empatins möjlighet, då förvägras människan sin rätt att bruka sitt förstånd.

Emellertid är det inte enbart så att människan har rätt att bruka sitt förstånd, och på så sätt vara i stånd att förstå en annan människa. Manifestet föreskriver, likt de två andra rättigheterna, även denna rättighet som en skyldighet.

Till frågan om rätten att bruka sitt förstånd: Har människan skyldighet att bruka sitt förstånd?

Manifestet hävdar människans rätt att bruka sitt förstånd. Emellertid är manifestet i denna rättighet lika sträng som i de andra rättigheterna. Rättigheten människan har är gentemot de andra. Men likvärdigt med rättigheten till liv som blev en skyldighet till liv, tvingas också manifestet fastslå att förståndet inte blott är en rättighet som människan kan kräva gentemot andra, utan att det även är en skyldighet att ge gentemot andra.

Manifestet förefaller återigen att vara obarmhärtigt genom att inte enbart förläna människor rättigheter, utan även skyldigheter. Och inte vilka skyldigheter som helst. En skyldighet att betala skatt är en småsak relativt skyldigheten som vi tidigare slog fast, att leva. Och här tvingas manifestet fastslå ytterligare en skyldighet, skyldigheten att bruka sitt förstånd. Men denna skyldighet är inte så obarmhärtig som den förefaller, ty den är en förutsättning för människans möjlighet att ansvara för sitt agerande. Och en människa som ansvarar för sitt agerande

är en fri människa. Den som hänvisar till andra omständigheter är ofri. Det agerande som människan utför måste vara människans och ansvaret för agerandet hör till människan. Väljer man att vara en fri människa, vilket man måste enligt manifestet för en fri människa, då måste man också utnyttja sin rätt att bruka sitt förstånd, d v s man har en skyldighet att bruka sitt förstånd.

Denna skyldighet att bruka sitt förstånd innebär att den fria människan inte kan hänvisa till en order, ett öde, en barndom eller annan kraft utanför sig själv. Den handling människan utfört är utförd av människan, och framtagen genom att människan använt sitt förstånd. Skulle handlingen ha annat ursprung, då är ursprunget utanför människan. Det kan vara en stat som lagstiftat om handlingen, det kan vara en organisation som stimulerar till handlingen genom sitt belöningsystem, det kan vara en religions föreskrivande av en bestämd handling, det kan vara en hänvisning till undermedvetna, till traumatisk barndom. I samtliga fall ligger handlingen och dess orsak utanför människan, varför människan blivit reducerad till blott en utförare. Och en utförare är ofri, eftersom den blott är ett medel för någon annan, om det är en text, en auktoritet, en präst, en lagbok, en kultur eller en olycklig barndom. Därför kan handlingen, om den skall vara uttryck för den fria människan, blott hänföras till människan. Denna människa har rätten och skyldigheten till liv och till frihet. Men dessa två rättigheter och skyldigheter ger i sig inga handlingar. De är blott förutsättningar för handlingar. Det som utför, det som handlar, och därigenom, det som skapar moralen, är förståndet och dess uppfattning av

vad som kan göras och vad som bör göras. Det är förståndet som gör att vi kan utnyttja vår frihet och leva våra liv. Därför kan vi inte reducera det till normer och lagar i böcker, till mystiska omständigheter utanför oss, som rymden, gudar eller barndomen, utan vi måste bära det dagligen, det måste varje sekund vara aktivt och engagerat, berett att ta ställning till alternativ som det uppfattat.

Manifestet för en fri människa hävdade att rätten till frihet berör empatin som en möjlighet för människor att hantera sina friheter gentemot varandra. Skyldigheten att bruka sitt förstånd innebär att manifestet föreskriver att den fria människan använder sitt förstånd, för att empatiskt kunna sluta sig till vad som är en för människan korrekt handling. Den kan inte lägga böcker, lagar och dogmer mellan sig och den andre, som den genom förhandlingar och samtal skall nå samförstånd med. Då har människan utnyttjat sin frihet att abdikera som förständig människa. Och en sådan abdikation är att förkasta friheten. Blott den som väljer att vara ofri lägger undan förståndet. Den som väljer att realisera sin frihet fullt ut, den utnyttjar ständigt sitt förstånd.

Till frågan om förståndet: Kan en människa som lever efter traditioner och följer institutioner vara fri?

En människa utmärks relativt de flesta djur av att ha ett fåtal instinkter, och att vara fri att välja sitt agerande. Men mitt mellan friheten och det instinktiva agerandet befinner sig institutioner. Dessa är kraftfulla verktyg för människan genom att de gör det möjligt för henne att upprepa agerande utan att ens tänka på vad hon gör. En speciell och lättfattlig form av institution är traditioner, såsom t ex midsommarafton, julafton och dop och bröllop, med sina bestämda ageranden. En mer svårfångad institution är marknaden, d v s våra olika sätt att uttrycka utbud och efterfrågan, att fastställa pris samt att överföra produkten man köpt. Alla dessa institutioner är regeluppsättningar som föreskriver ett speciellt agerande. Vattnet i dopfunten är inte till för gästerna att tvätta sina händer i. Det är ett regelvidrigt agerande. Ingen, utom en galning eller starkt berusad person säger 'Finns det några snälla barn här idag' på midsommaraftonen. Och galen betraktas den man som går in och betalar för en kostym, men inte tar den med sig under argumentet att den endast önskade uppleva köpet av kostymen, men önskade inte ha kostymen. Allt detta är tydliga regelbrott som understryker att institutioner är regeluppsättningar som föreskriver agerande.

Det förefaller omöjligt att tänka sig en människa som inte någon gång under dagen befinner sig i en institution, t ex köper dagligvaror i sin livsmedelsbutik. Då underkastar personen

sig en institution. Denna underkastelse sker oftast oreflekterat, av sig själv och till synes utan val. Det är överhuvudtaget poängen med en institution, nämligen att vi slipper konsumera energi på att fundera ut vad vi skall göra och att via förhandlingar komma överens med någon annan om vad som skall ske. Institutioner sparar en mängd energi för människan och gör det möjligt för oss att inte förlora oss i ändlösa överväganden som i slutändan skulle innebära att vi endast skulle kunna genomföra ett fåtal handlingar per dag.

Men manifestet för en fri människa hävdar att blott tre dogmer kan människan underkasta sig. Kan man nu underkasta sig alla typer av regeluppsättningar, blott de benämns institutioner och kan sägas ha en ekonomiserande innebörd? Självfallet inte. Men det är också manifestets börda att inte kunna hävda den logiska stringensen. Människan kan inte, då hon är så litet styrd av instinkter, överlämna sig till ett ständigt rationellt väljande, där varje agerande avkräver henne ett ställningstagande, ett val, som därmed utgör och samtidigt bekräftar hennes frihet. Hon är inte blott fri, utan också en människa som måste hinna med något mer än en eller två rationella val, som manifesterar henne som en fri människa. Friheten är inte mycket värd om den blott räcker till två fria val, varpå människan dukar under av svält och umbäranden på att all hennes energi och uppmärksamhet går åt till att välja under respekt för liv, frihet och med förstånd. Samhället, och därför människan, är överhuvudtaget inte tänkbart om människan inte agerar med hjälp av institutioner. Institutioner är likt vatten och luft, absoluta betingelser för att människan skall

kunna existera. Först kommer luften. Sedan kommer vattnet. Därefter kommer institutionerna som gör det möjligt för människan att skaffa mat. När väl detta finns på plats, kan människan börja skapa sig som människa, att övergå från att vara en organism till en fri människa, definierad utifrån de tre dogmerna, liv, frihet och förstånd, samt principen att se den andres ansikte. Man kan därför säga att om en bibel skulle inledas korrekt, skulle den inledas med order: I begynnelsen var luften, vattnet och institutionerna.

Men är då människan dömd att underkasta sig institutionerna och däribland traditionerna? Finns det således en fjärde dogm, att du har att följa institutionerna? Ingalunda, hävdar manifestet, och åberopar sin frihet att hävda livet framför logiken. Logiken skulle säga att då människan inte i varje stund kan välja att agera enligt sitt förstånd är hon underkastad och därmed ofri. Nonsens, säger manifestet för en fri människa, ty även om hon här och nu följer en regel och agerar enligt en institution, för att kunna genomföra hennes praktiska liv, är hon istånd, och har skyldigheten när helst det är påkallat, enligt hennes frihet och hennes förstånd, att ifrågasätta sitt agerande och den institution hon nyligen följde. När hon till synes följer oreflekterat en institution och t ex genomför ett köp utan att ifrågasätta själva agerandet, följer hon sitt förstånd som där säger henne att det i just den stunden är opraktiskt, kanske t o m olämpligt att förbruka energi på att granska sitt eget agerande.

Men, viktigt att notera är att hon därvid följer sitt förstånd, och inte någon regel. Därför kan hon heller aldrig

åberopa institutionen som orsak och anledning, och därvid frånsäga sig ansvaret för sitt agerande. Även under och i en institution och genom traditionen väljer hon, och har därför att bära konsekvenserna av sitt val, och manifesterar på så sätt sin frihet.

Two exempel kan tydliggöra detta. En person låter döpa sitt barn. Tillfrågad om varför, säger den ofrie, den som underkastar sig traditionen som ofri, att 'det är så man gör'. Därvid försöker personen avhända sig ansvaret för sitt agerande och manifesterar på så sätt sin abdikation från sin egen frihet. Den som å andra sidan säger 'jag vet inte, men nu gör jag det', erkänner att den inte har tänkt på varför, men att den fullgör sitt agerande och antyder sig vara villig att reflektera över det. Den manifesterar då sin frihet genom att erkänna sin okunskap.

En person deltar på en begravning. Där är seden sådan att man går fram till kistan för att ta avsked av den döde. Den som tror att dött är dött och intet finns att ta avsked från, anser att den seden är utan innehåll och mening, utan blott ett utslag av vidskepelse. Går den då fram till kistan och säger adjö, bryter den således mot sin egen uppfattning, och skulle kunna framställas som underkastad en tradition. Men så behöver ingalunda vara fallet, ty den kan gå fram mot kistan i akt och mening att utföra ritualen till gagn för deltagarna vid begravningen. Personen har rätt att ifrågasätta vidskepelsen, men kan, i omtanke om sina medmänniskor, välja en bättre tidpunkt för sitt ifrågasättande än just vid ritualens höjdpunkt. En fri människa inser måhända vid just det tillfället att sitt eget

deltagande i den vidskepliga ritualen inte medför någon större harm, medan att inte fullfölja ritualen skulle skapa större harm. Då fullföljandet av ritualen inte strider mot den fria människans dogmer, rätten och skyldigheten till frihet, till liv och till förstånd, finns blott de konkreta människorna och deras behov för personens ögon. Det kan således vara i omtanke om andra människor som man fullföljer en tradition som förståndet säger emot.

En fri människas princip: Se den andres ansikte

En fri människa har att underkasta sig tre dogmer, liv, frihet och förstånd. Till dessa dogmer fogar vi en princip, som vi funnit genomsyra de tre dogmerna. Dessa dogmer vore ju meningslösa om den fria människan inte kunde anta att andra människor också omfattas av dem. För att kunna leva dogmerna måste varje människa anta att alla andra människor lever efter dogmerna. Jag måste helt enkelt anta att alla andra människor är fria, d v s de lever under liv, frihet och förstånd. Därmed har andra människor också samma liv som jag själv, fyllt med idéer, förhoppningar, intressen, drömmar och sorger. Det betyder inte att de är som jag, blott att de har liv, frihet och förstånd. Det är den enda abstraktion jag kan göra om en annan människa. Vad annat är, är individuellt. Därmed måste varje människa se en annan människa

som konkret, vilket innebär att erkänna den som en fri individ, med egna drömmar och förhoppningar.

En konkret människa tillhör blott begreppet fri människa, och är därmed maximalt differentierad. Hon låter sig inte summeras under något annat begrepp a priori, d v s innan man vunnit erfarenhet av just den människan. Först när man vunnit erfarenheten, efter att ha erfarit den konkreta människan, människan, a posteriori, kan man hänföra henne till en grupp, t ex gruppen av fotbollsspelaren eller till gruppen av trädgårdsmästare. Det finns således blott tre a priori när det gäller kunskap om människan, liv, frihet och förstånd.

Det konkreta i en fri människa kan gestaltas genom uttrycket 'ansikte'. En människa som vi identifierar som konkret, som en verksam fri individ, har ett ansikte. I ansiktet ser du den individuella människan och i hennes ögon ser du strålar av själen.

Varje soldat vet att dödandet är mycket lättare när man inte ser människans ansikte. Det beror på att en fri människa har svårt att döda en konkret människa, ty den är ju en människa med sina drömmar och sina sorger. Men en människa som förlorat sitt ansikte genom någon form av abstraktion kan torteras och dödas eftersom det är ett begrepp och inte en människa som dödas.

Våldet kan utövas med stor grymhet då de fria människorna transformerats till begrepp. Så har det varit svårt att mörda Herr Zimmermann, men lättare att skjuta en jude. En Johan är svårt att lägga hand på, men en fascist kan man slå till.

Därför kan våldet mildras genom att man motverkar reducerandet av människor genom att de abstraheras till begrepp.

Begreppsliggörande genom abstraktion av en människa kan inte göras om man följer manifestet för en fri människa. Där är manifestet strängt och kräver att för din egen frihets skull, för ditt eget ansiktes skull, måste du erkänna den andres ansikte. Då du själv kräver att ditt ansikte syns och respekteras, måste du själv respektera och se den andres ansikte.

Denna grundläggande princip i manifestet är inte enkelt. Människor i en folksamling av 200.000 människor som demonstrerar för eller emot en sak förefaller ha låtit sig reduceras till en abstraktion, ett demonstrationståg, och inordnar sig i ett begrepp, t ex kommunister, abortmotståndare, abortförespråkare o s v. Det förefaller överhuvudtaget som om människan villigt låter sig underordnas ett begrepp. Manifestet kräver här att jag ser varje enskild demonstrant som en fri människa, med egen individualitet, med ett eget individuellt ansikte. Men medan jag kämpar med att söndra denna kollektiva manifestation till en mängd människor med individualitet, för att därigenom vara i stånd att se deras ansikte, så kämpar dessa individer med att skapa en kollektiv tillhörighet, d v s att göra sig ansiktslösa genom att uppgå i varandra. Förgriper då inte jag mig på deras frihet till abstraktion?

Nej, är svaret, och därmed öppnar sig paradoxalt nog en dörr i manifestet för en fri människa till förtryck. Fria människors dårskap, som att abstrahera sig och göra sig ansiktslösa, är att fränkänna sig sin frihet, vilket manifestet inte

kan acceptera. Den människa som avsäger sig sin frihet, och därmed sitt ansvar som människa, kan vi förvisso förstå, och kanske acceptera, men vi kan inte respektera valet. Skulle vi så göra, accepterar vi och respekterar vi att fria människor avsäger sig ansvaret för sin frihet. Detta är en motsägelse, ty en fri människa kan inte avsäga sig sin frihet eftersom avsägandet i sig utgör en kraftfull manifestation av människans frihet.

Förtryckets dörr är därmed öppen, ty när en människas val inte behöver respekteras, då kan en kultur av respektlöshet skapas där överstepräster tolkar vad som kan respekteras och vad som inte kan respekteras. Men detta är en risk som måste bäras av manifestet. Alternativet till denna möjlighet till ondska är ett pris som manifestet måste betala då alternativet är att acceptera att en fri människa kan frigöra sig från sin frihet. Förutom att det strider mot manifestets diktum, öppnar sig än större möjligheter till ondska. Ty genom att falskeligen underordna sig någon kraft utanför sig själv, d v s att förneka sin frihet och därmed sitt ansvar, kan människan rättfärdiga de ohyggligaste handlingar. Den har då abstraherats till ett instrument i händerna på någon kraft utanför den individuella människan, t ex en Gud eller en politisk kraft. Då friheten falskeligen är uppgiven är också ansvaret för handlingarna överfört från människan till den abstrakta kraften. Då faller ansikten och den förment ofria människan kan döda och tortera under influens av kraften eller för den goda saken som bär ansvaret.

En människa har således att se den andres ansikte, att leva sitt liv och sin frihet och att bruka sitt förstånd. Därigenom realiserar det vackrast tänkbara, den fria människan.

Manifestet för en fri människa har därmed lagt ut sina tre dogmer och sin princip. Det kan därmed anses vara avslutat. Dock finns det några enkla konsekvenser som följer av manifestet, och det finns några exempel som kan göra manifestet tydligare. Därför avslutas manifestet med några avsnitt som tar upp konsekvenser och exempel.

DEN FRIA MÄNNISKAN OCH LYDNAD

Till frågan om Plikt: Kan en person som följer en plikt vara fri?

Plikt är att göra det man måste göra, då det är det riktiga. Det kan vara sådant som t ex en man kan anses ha plikt att utbilda sig militärt genom en värnplikt eller att en kvinna har en plikt att föra människosläktet vidare genom en plikt att föda barn.

Plikt innebär emellertid detsamma som religion, eller andra ideologiska värderingssystem. Plikt kan blott den ha som hänger sig åt ett värderingssystem som är kapabelt att föreskriva vilket agerande en människa skall utföra. Ideologin föreskriver vissa handlingar, t ex värnplikten. Plikt är så snillrikt konstruerat att människan inte ens skall fundera över pliktens börda, utan nästintill se det som en lättnad. Därtill kommer att plikten tar bort människans ansvar. På så sätt liknar plikten ordern, med den skillnaden att plikten inte kommer från en människa utan från en ideologi. Därtill är jag nödd och tvungen, säger den plikttrogne. Den gör inte värnplikten utifrån en kalkyl som säger att militär tjänstgöring är kostnaden jag får bära för att få möjlighet att leva i landet. Den säger blott och enbart att det är min plikt, och att det är rätt att fullgöra sin militära tjänstgöring. Betecknande för plikten är dess frånvaro av belöningar. Den som är driven av plikten är driven av det rätta, inte av en nyttokalkyl.

Men plikten är ett föreskrivande. Plikten tar ansvar från människan då det inte är människan som agerar, utan den fullgör blott en plikt. Människan är inte ens motiverad utifrån en kalkyl, och kan därför inte göras ansvarig utifrån sin kalkyl, då plikten är utan värdering av det ena eller det andra, ty det finns endast ett, det rätta som plikten föreskriver. Du gör ingen kalkyl över om du skall gå ut i kriget, utan det är din plikt att gå ut i kriget. Plikten är helt enkelt blott och enbart existerande, utan valmöjlighet. Den gång då man kan värdera pliktuppfyllandet och då man kan välja att fullgöra sin plikt, då har plikten upphört att vara en plikt.

Utan individuellt ansvar och utan individuellt val, kan således Plikt inte omfatta den fria människan. Hon måste, ställd inför en Plikt, fråga sig, inte om Plikten är rätt, utan om Pliktens utförande är rätt, vilka konsekvenser det får och vilka förutsättningar det vilar på. En fri människa kan inte hänvisa till att det är en plikt, ty det är att frånhända sig ett eget val, och därmed ett eget ansvar. Manifestet för en fri människa hävdar således att en fri människa känner inga plikter. Den måste, för att vara fri, använda sitt förstånd, och värna om friheten och livet.

Till frågan om religionen: Kan en religiös människa vara fri?

En religiös människa definieras här som en person som tror på ett gudaväsen, vilket är en självständig kraft utanför människan, som

kan göra gott och straffa ont, och som kan vägleda människan. De stora religionerna innefattas i denna definition, d v s kristendom, judendom och islam. Samtliga tre har en form av gud som tillbeds, som har förmåga att skapa lagar som människan har att följa, och som talar till människorna, främst genom sina profeter och deras texter. Dessa religioner hävdar att människan är född fri, vilket gör den kapabel att synda. Sålunda är det inte fråga om en religiös människa kan vara fri, ty hon är det per definition. Dessa religioner skulle vara meningslösa utan antagandet av människans frihet. Men därigenom har hon också frihet att minska sin syndighet genom att frivilligt böja sig för guden och dess klokskap och kärlek, och genom bön och handlingar, beroende på inriktning, kan förlåtas sina synder.

Manifestet för en fri människa hävdar emellertid att fri är blott den som, förutom att underkasta sig manifestets tre dogmer och princip, är oberoende av andra dogmer. Om en person underkastar sig religionen, då underkastar den sig de lagar och förhållningsregler som där finns, t ex att kvinnan skyller sitt hår, att man inte får avbilda eller namnge sin gud, och att man inte skall ha begärelse till sin nästas egendom. En religion består av ett system av trossatser och normer som man bör följa. En uppsättning av dessa, likt de tio budorden, kan vara föremål för tolkning, d v s vad de innebär idag, men kan inte vara föremål för ifrågasättande. Den som tillber Gamla Testamentets gud kan inte lyda under nio av de tio budorden. Budordet att man inte skall ha begärelse till sin nästas åsna är tämligen meningslöst i de flesta utvecklade länder idag då åsnor är sällsynta. Men med tolkning

av budordet inses att man inte avser åsna, utan egendom, eller i alla fall egendom av det slaget som åsnan var då, d v s produktiv egendom. I överförd betydelse får därför en sådan tillbedjare inte ha begärelse till en snickares hammare eller en professors dator.

En tillbedjare av Gamla Testamentet och dess gud får således tolka, men kan inte avsäga sig lydnaden av de tio budorden, och är därför beroende av de tio budorden. Således är tillbedjaren inte fri. Tillbedjaren lyder under en auktoritet, om än självvald, och är därför en funktion av denna auktoritet. Den har överlämnat tanken och reflektionen om regelns riktighet, men inte dess tillämpning, till en auktoritet utanför sig själv. Den har överlämnat det till den tillbedda guden. Därmed har personen reducerat sig själv till att bli en funktion av guden. Den som är en funktion av något annat än sin eget liv, sin egen frihet och sitt eget förstånd är ofri. Således är en religiös människa, som tillber de stora religionerna, där man antar existensen av en gud, eller flera gudar, inte fri.

Religionerna har en mångfald av regler och de utvecklade religionerna har också omfattande texter. Denna mångfald av regler och texter föder en hel industri av uttolkare som lever på att vara uttolkare av regler och texter. Det mest magnifika uttrycket för denna lukrativa industri av uttolkare är katolska kyrkan och dess verkställande direktör, Påven. Någon frihetstörst från biskopar och påven kan inte förväntas då deras makt, status och inkomst kommer från deras privilegium att vara uttolkare. De har ett starkt egenintresse i att människorna väljer att underkasta sig deras auktoritet.

En religion av denna art skapar således inte enbart ofrihet genom att människorna underkastar sig dess regler, utan på det läggs ytterligare ofrihet då de har att underkasta sig uttolkarna. Därför är den religiösa, kyrkliga människan de mest ofria av dem alla, som väljer att underkasta sig både text och uttolkare. Då abdikerar människan från sin mänsklighet, att vara en fri människa som väljer sin väg utifrån sitt förstånd och med omtanke om de andra människorna, till att bli en funktion av annat och andra, av en text och av en uttolkare.

Detta är tragedin i människans liv, att vi är fria att uppfinna medel och fantastier som vi sedan, fortfarande genom vår frihet, kan välja att underkasta oss. Och därmed bli ofria under vår egen skapelse, den skapelse som utgår från vår frihet.

Manifestet för en fri människa betonar människans frihet. Manifestet har inga andra intressen. Här finns inget intresse i att skapa en hord av tillbedjare som bygger kyrkor och avstår sitt tionde till självpåtagna uttolkare. Manifestet försöker uppnå sitt mål genom att göra sitt yttersta för att undanröja alla möjligheter till förvanskning av manifestet. En sådan sak som manifestet gör är att försöka minimera antalet dogmer, på det att det inte skall skapa en industri av uttolkare som snabbt får sitt eget intresse i uttolkningen, och därmed ett intresse att underkasta andra människor denna tolkning. Manifestet kan inte heller hänvisa till något väsen som är utanför människan, som kan ha inflytande över människans val. Det vore att uppe människans frihet. Därför måste alla religioner som rymmer en mängd regler och texter som kräver uttolkare, alla religioner som

har gudar vars utsagor och intressen kräver uttolkare, och alla religioner som bygger hus för att husera några heliga ting, alla dessa måste avfärdas eftersom de innebär människans ofrihet.

Till frågan om den singulära dogmen: Kan en människa som följer den Gyllene regeln eller det kategoriska imperativet vara fri?

Immanuel Kant, som ansåg att förutsättningen för upplysningen var varje människas offentliga rätt att göra bruk av sitt förstånd, formulerade det kategoriska imperativet: Du skall agera så att ditt agerande kan göras till allmän lag. Ett riktigt agerande kommer således ur att du värderar det som önskvärt agerande hos alla människor i samhället.

Det kategoriska imperativet är blott en variant på den Gyllene Regeln, att allt vad du vill att andra skall göra dig, det skall du göra dem. Det riktiga agerande gentemot andra är det agerande du önskar att andra gör mot dig.

Dessa är exempel på singulära dogmer, d v s en ambition att lösa den gordiska knuten som manifestet också försöker göra, nämligen att ge människan ett så fåtal dogmer att livet blir lättare och utan allsköns profitörer som genom att påstå sig leda människor i deras handlande, blott och enbart förleder dem. Manifestet hävdar att ju färre dogmer och principer, ju mindre jordmån för dogmers profitörer och ju mer mänsklig frihet. Det förefaller därför som om den gyllene regeln eller det

kategoriska imperativet är överlägset manifestet för en fri människa genom att de blott har en dogm, medan manifestet överflödar med tre dogmer och en princip. Detta är förvisso sant, men enligt manifestet för en fri människa håller inte dessa singulära dogmer för en prövning.

Utifrån manifestet för en fri människa är ett led i dessa regler korrekta, medan det andra ledet är inkorrekt. Det första ledet pekar på människan som skall agera. Den är förmögen att agera, att välja sitt agerande och den agerar. Detta är korrekt, ty det förutsätter en fri människa med möjlighet att välja sitt individuella agerande.

Det andra ledet pekar på den andre och menar, när det gäller det kategoriska imperativet, att den skall underkastas den norm som jag finner lämplig, och när det gäller den Gyllene Regeln, att den andre får det agerande som jag önskar själv. Dessa två regler är inte korrekta enligt manifestet för en fri människa då de är egoistiska, utan respekt och hänsyn för de andra människorna och deras frihet. Reglerna erkänner nämligen inte den andres rätt att vara människa och dess rätt att följa sin frihet. Den andre skall i det kategoriska imperativet underkasta sig min norm för riktigt agerande och i den Gyllene regeln blir den andre behandlad som om den skulle vara jag. Bägge reglerna utgår från att blott ett finns, nämligen jag, och att den måttstocken skall gälla för de andra människorna.

Manifestet för en fri människa måste istället utgå från att alla människor är fria människor, med berättigad rätt att få leva, att få agera fritt, och att använda sitt förstånd med

individuell frihet. Envar skall bli behandlad som en fri människa, med blott tre a priori, liv, frihet och förstånd, och därutöver inte reduceras till något före erfarenheten av individen. Inte ens reduceras till en avbild av mig. Därför kan inte den andra på något berättigat sätt underkastas mig och mitt agerande, oavsett hur mycket jag bedömer det som korrekt för en hel mänsklighet. Lika lite skall en fri människa behöva bli utsatt för att bli behandlad som om den inte var ett eget Jag, utan var blott ett jag likt Mig. Det innebär en reducereing av den andra till mig. Misstaget i bägge normerna är att de inte respekterar den andre som en lika fullvärdig fri människa. Principerna bygger inte på en djup respekt för den andre och dess frihet. De reducerar varje fri människa till massan, som i det kategoriska imperativet, eller till mig, som i den gyllene regeln. Manifestet för en fri människa kan inte acceptera dessa reduktioner. Det har ett alternativ.

Manifestet för en fri människa innebär att vi istället skall fråga oss: Vad vill den andre? Kan jag understöda den andre i detta genom mitt agerande? Gör jag rätt, utifrån vad jag håller för sant i denna stund, att understöda den andre? Och slutligen, det som är grunden i hela manifestet, med hänsyn till den andre och vad som kan göras, är det riktigt att kvarhålla det jag håller för sant, eller bör jag omvärdera det?

Jag som människa har således att respektera den andres frihet genom att försöka utröna den andres intresse och hur mitt agerande kan underlätta för den att realisera sin frihet. Jag skall se den andre, inte mig själv, genom den andre. Friheten ger dig ingalunda rätt att underordna den andre ditt

värderingssystem eller dina önsknningar. Den ger dig inte ens rätt att utgå från att den andra är som du. Det enda du har möjlighet att utgå ifrån är att den andre har liv, har förstånd och är fri. Därutöver är den andra en fri människa vars hela härlighet och skönhet ligger framför dig, färdig att erfaras, läras och avnjutas.

Till frågan om manifestet: Kan en människa som följer manifestet vara fri?

Manifestet slår fast tre dogmer, rätten och skyldigheten till liv, förstånd och frihet. Som alla dogmer begränsar de varje människas handlingsutrymme genom att ha implikationer för människan som den inte kan välja. Dessa implikationer som ligger utanför människans möjlighet att välja, begränsar därför hennes frihet, om man med frihet menar oinskränkta handlingsmöjligheter. Således finns det ingen absolut fri människa i meningen att ha helt öppna handlingsmöjligheter. Manifestet för en fri människa försöker däremot begränsa dogmerna till ett absolut minimum, där den mänskliga friheten är som störst, och där varje människa får både möjligheter och ansvar över eget agerande.

Rätten till liv är den mest uppenbara inskränkningen av människans absoluta frihet. En helt obegränsat fri människa förefaller ha rätten och möjligheten att döda en annan människa. Man kan sedan dra in religionen eller lagen och försöka begränsa människans rätt att döda en annan. Därmed legitimerar både

religionen och staten sig som ett skydd för mänskligt liv. Emellertid har både religionen och staten inte dragit sig för att överträda den regeln själv. Otaliga häxor har bränts, många självmordsbombare har mördat och otaliga stater avlivar idag sina medborgare. Det räcker med att påminna sig Mose som kom släntrande ner från berget med sin guds bud, där det i sten stod skrivet 'Du skall inte döda'. Emellertid tog det inte långt tid innan hans stam och hans gud, uppenbarligen inte nämnvärt tyngd av stentavlornas bud, skaffade sig levnadsrum genom att gå fram som en mordängel i Palestina. Deras regel var och är inte nämnvärt väsentlig när det gäller dem själva.

Manifestet för en fri människa hävdar dock att ett civiliserat mänskligt samhälle inte är möjligt där rätten till liv inte är absolut. Att döda en annan människa, oaktat skäl, är att förvägra den andra människan dess absoluta rätt att leva, och därigenom sin rätt att vara fri. Förvisso kan man tänka sig undantag, vilket vi behandlat tidigare. Men utöver undantagen saknar människan rätten att ta en annan människas liv eftersom en sådan frihet skulle innebära ett ingrepp i den andre människans rätt att leva ut sin frihet.

Den mindre uppenbara inskränkningen av människans frihet är rätten till frihet. Genom att hävda rätten till frihet undandrar manifestet möjligheten för varje människa att vara underkastad en högre makt än sig själv och dogmerna i manifestet för en fri människa. Människan har således inte rätt att vara ofri, att underkasta sig eller att vara underdånig, annat än de tre dogmer som är manifestets. För att möjliggöra friheten krävs

att man följer manifestets dogmer. Detta är manifestets enkla, men paradoxala grund, att blott den som underkastar sig de tre dogmerna är fri.

Men det som synes vara paradoxalt, att fri är den som underkastar sig de tre dogmerna, är endast en chimär. Ty en av dogmerna består i rätten att använda sitt förstånd. Det innebär också att manifestet underkastas prövningen av förståndet. En fri människa karakteriseras av att ständigt, ihärdigt, nästan ivrigt, underkasta allt förståndet. Manifestet är inte undantaget för den fria människans prövning. Hade så varit fallet hade manifestet för en fri människa varit dogmatiskt, och därmed bjudit in till allehanda vidskepelse, förtryck och ytterst, försvinnandet av den fria människan. Kvar blir då en död tanke, men en religion där förståndet har stelnat till ett lydande. Manifestet innebär istället ett ständigt prövande, och är därför aldrig klart. Det som är ständigt ifrågasatt måste hela tiden upprätthålla sitt liv. Manifestet för en fri människa kan därför aldrig stelna och bli dogmatiskt. Därför är det inte att uppge sin frihet att efterleva de tre dogmerna. Därför är den fri som levande följer manifestet för en fri människa. Manifestets yttersta levnadsgrund är att de fria människorna ständigt frågar sig, behövs dogmer för att leva, och om så, är dessa tre dogmer de riktiga, är de för många eller för få?

Till frågan om manifestet som helig skrift

Manifestet innehåller så lite regler som möjligt då all erfarenhet från människans historia visar att regler missbrukas. Ju större utbud av regler i en lära eller levnadsvisdom, ju större är risken för missbruk av tankarna. Regler skapade i en tid tenderar att bäras vidare, in i en annan tid, och skapar där, om inte terror, så i alla fall en industri av avlönade uttolkare. Samtidigt är heligheten vid reglerna och skrifterna som rymmer dem att animera det döda. Blott det idag verksamma mänskliga förståndet är levande. Blott det har rätt att utföra tolkning av vad som kan och bör göras. Gårdagens texter, gårdagens agerande är viktiga erfarenheter som kan användas som material för tanken. Men när man lägger dagens agerande i händerna på gårdagen, då gör sig en fri människa till slav under dåtiden. Det är ett slaveri värre än en diktatur, ty medan diktatorn kan avsättas, kan historien aldrig avsättas.

Därför må man aldrig skapa regler, annat än rätten och skyldigheten till liv, frihet och förstånd. Samt, får man då tillägga, inte utan ett leende, regeln om inga fler regler. Sålunda tre regler som manifestet för en fri människa erbjuder varje människa. Dessa tre dogmer är heliga i bemärkelsen att manifestet kan riskeras i sin grund om någon av de tre faller. Men det är manifestets levande väsen att erkänna förståndet, vilket innebär att den skrift som rymmer manifestet för en fri människa är inte mer helig än att den ständigt prövas, och skulle ett förståndigt argument kunna uppvisas mot någon av de tre dogmerna, då är manifestet berett att skrivas om, ty ambitionen är

inte att skapa en helig skrift, en kyrka, en industri, en mängd uttolkare, utan ambitionen är att möjliggöra för människan att vara fri.

DEN FRIA MÄNNISKAN OCH GEMENSKAPER

Till frågan om anarkin: Är manifestet om en fri människa blott anarki?

Manifestet för en fri människa hävdar att människan är fri, endast underkastad dogmerna om liv, frihet och förstånd samt principen att se den andres ansikte. I hastigt ljus förefaller detta vara identiskt med anarkismens grundläggande idé om människan, fri från undertryckande traditioner och fri från undertryckande gemenskaper som organisationer och stater. Manifestet är då bara en omskrivning av redan uttalade idéer. Och det ohyggligt tragiska för manifestet med en sådan likhet är de anarkistiska idéernas oförmåga att fånga människorna, och dess oförmåga att skapa efterlevnad. Anarkism tycks idag blott vara idéer som framkastas av slynglar vars enda tanke är att undvika tanke, och att rättfärdiga på gränsen till fascistiska aktioner, som diverse utomparlamentariska aktioner med stora inslag av våld.

Manifestet för en fri människa är emellertid långt från maskerade slynglar som söker spänning i sin tillvaro. Manifestet är också avlägset gentemot anarkismen. Som sådan är anarkismen en statslära om en människogemenskap utan en stat med centraliserat och monopoliserat våld. För att hålla samman en sådan gemenskap krävs en annan gemenskap. Där våldet inte kan organisera gemenskapen, blir gemensamma normer den

grund som den anarkistiska staten står på. Det är således en stark kulturgemenskap som ger en gemenskap i det anarkistiska projektet.

Manifestet för en fri människa utgår emellertid inte från en gemenskap, utan från en oberoende individ. Manifestet har förvisso tvingats erkänna när det gäller dogmen om liv, att människan inte är oberoende då det finns andra som för sitt liv beror på den, vilket ger ett beroende. Men den utvidgningen av människan sker blott till ett nätverk av människor, sammanlänkande genom genuina relationer. En stat är emellertid en gemenskap på svagare relationer, t ex som judarnas normativa gemenskap eller svenskarnas geografiska gemenskap. Staterna försöker förvisso stärka gemenskapen genom att skapa en historia som framhäver det gemensamma, och ett gemensamt språk, men den är inte bildad på genuina relationer. Den är inte heller bildad utifrån den fria människan, ty en sådan är genuin och tillhör inte någon abstrakt kategori, som t ex svensk eller jude. Principen att se den andres ansikte försvagar möjligheten till statsbildning baserad på normer eller geografi.

Manifestet för en fri människa är inte ett politiskt manifest i meningen att föreskriva eller ge lösningar på problemet med gemensamheter. En stat är, som påvisas i avsnittet om staten, ytterst problematisk. Men den kan innehålla möjligheter för en fri människa, varför den inte kan avfärdas. För en anarkist är staten emellertid inget problem, ty den normativa gemenskapen har övertagit den på våld baserade staten. Men en normativ gemenskap har också ett våld till sitt förfogande, och

det som ytterst skapar normefterlevnad. Det våldet är uteslutningen, d v s den som inte följer de gemensamma normerna kommer att bli utesluten från gemenskapen. Detta är ett ohyggligt moment i en stats makt, ty fängelse och spöstraff kan man ta, och därefter återvända till gemenskapen, men uteslutning innebär just att man inte kan återvända. Och det som definieras av en gemenskap är ju just intet efter en uteslutning. Det innebär en avrättning, inte av människan, men väl av hennes möjlighet till identitet genom gemenskapen.

Manifestet för en fri människa kan inte anta någon identitet och ej heller någon gemenskap. Möjligheterna för våld är därmed mycket svagare än i statsteorierna, vare sig de är liberala, socialistiska eller anarkistiska. Men våldet tillkommer blott människan. Det finns ingen geografiskt avgränsad anhopning av människor, ej heller någon anhopning som har sin grund i ras eller normer. Den anhopning som manifestet för en fri människa kan erkänna är den som baseras på genuina relationer.

Till frågan om staten: Kan en fri människa leva i en stat?

Om blott människans frihet finns, kan då en stat finnas med tvångsmedel? Frågan förefaller välta hela manifestet omkull till att bli blott ett tillstånd karakteriserat av anarki, d v s ett samhälle styrt av stränga normer, utan en stat som har tvångsmedel till sitt förfogande. Men som ovan förklarades är manifestet ingen lära

om anarki, och som visades så har anarkin också grymma tvångsmedel – uteslutningen - till sitt förfogande.

Man kan emellertid tänka sig att fria människor kommer samman och finner ett gemensamt intresse, t ex försvar av sin egendom, eller försvar av sitt liv. Till detta ändamål sluter de sig i en förening som anställer personal vars funktion är försvar av personernas egendom och liv. De anställda försvararna, som vi må kalla dem, bevakar de fria människornas egendom och har att ingripa, med samma rätt som varje människa har, i att försvara egendomen eller livet. Detta förefaller vara den normala polisiära uppgiften som staten är utrustad med idag. Men ingalunda, ty idag är polisen i varje stat en kollektiv nyttighet som kan utnyttjas och drabba samtliga. I vårt fall med fria människor är staten mer likt ett privat bevakningsföretag, d v s de skyddar blott de som tillhör föreningen. Det står envar fritt att gå med i föreningen eller att inte göra det. De som inte deltar i föreningen, åtnjuter inte dess beskydd.

Denna princip kan utsträckas till sådant som kallas rättskipning, d v s den bestraffande delen av staten. En sammanslutning i en förening har bildat en domstol som har att göra den bedömning som den fria människan annars hade kunnat göra och försöka utdela ett straff till den som kränkt människans frihet. Det viktiga är inte att människan till synes tycks delegera delar av sin frihet till en stat, till en domstol, som tidigare samhällsfilosofer har hävdad. Det viktiga är möjligheten att dra tillbaka delegationen, att som fri människa välja att delta i staten och dess rättskipning, eller att ställa sig sidan om. Den som väljer

att inte ingå i föreningen väljer därmed också bort det skydd som statens anhopning av de fria människornas individuella rätt till försvar innebär.

Det bör observeras att just skyddet av egendomen och domstolarnas försvar av egendomen är en nyttighet som till stor del utnyttjas av de besuttna. Således innebär en frivillighet, baserat på människans frihet, att de sämre bemedlade, med lägre uppsättning av egendom, kan lämna föreningen och överlåta finansieringen av deras egendomsskydd till de med stora egendomar. Det gemensamma intresset i staten, som andra samhällstänkare så starkt lyfter fram, kan inte sällan finnas vara de besuttnas intresse av ett bevarande, där en del av kostnaderna för deras egendoms bevarande täcks av de egendomslösa. Således är en stat som man inte har rätt att lämna, en kränkning av människans frihet, och en exploatering, i denna bemärkelse, av de svaga i samhället.

Frågan om delegation måste också vara tydligt besvarad. I äldre statsteorier brukar det framställas som att det är människans frihet som har delegerats till staten och som sedan utövas av staten. Delegationen innebär då att människan har förlorat sin rätt. Det framkommer som tydligast då de rättigheter som polisen har, delvis inte ankommer medborgaren i en sådan stat. Därmed har människorna i dessa stater avhändert sig delar av sin frihet. Manifestet för en fri människa hävdar att det ankommer ingen människa att ha rätten att abdikera från sin frihet, inte ens om det innebär att den överförs till någon eller något annat. Rätterna, såväl som skyldigheterna kan aldrig

överförs utan att bäras av varje fri människa. Därför kan man inte hävda principen om delegation när det gäller de fria människornas stat. För dem är staten en organisation som utför det som de också kan utför. Liknelsen med det privata vaktbolaget gör detta tydligt, ty då du överlämnar rätten att granska vad som sker på din tomt till bevakningsföretaget, har du inte avhändert dig möjligheten att göra det själv. Din rätt utförs av någon annan, men du har fortfarande rätten hos dig själv. Bland människans friheter hör inte rätten att avhända sig sin frihet eller rätten att avhända sig sina andra rättigheter.

Är inte manifestets anspråk på människan omänskligt?

Människan förefaller ha en drift att underordna sig en grupp, och t o m att njuta av att tillhöra en grupp. Se blott fotbollspubliken som gör vågen och därvid tycks njuta av att människan underordnas kollektivet och därmed kan skapa ett fenomen som ingen individuell människa kan skapa, nämligen den sammansättning av alla människor som skapar vågen. Är då inte manifestets krav på individualitet omänskligt, och ett förringande, ja, t o m ett förtryck av vår grundläggande önskan och förhoppning av få tillhöra en organisk samling av människor, som t ex en viss familj, en viss grupp av religiösa utövare o s v. Sade då inte t o m Aristoteles att människan blott kan bli människa bland människor?

Mot detta säger manifestet att manifestet ingalunda brister i respekt av människans önskan att tillhöra en gemenskap. Saken är snarare tvärtom, ty manifestet har understrukt att en fri människa har omtanke om andra, för att säkerställa sin egen frihet genom att säkerställa de andras frihet. Detta är principen om att se den andres ansikte, som genomsyrar de tre dogmerna. Därför hindrar inte manifestet uppkomsten av gemenskaper. Vad manifestet däremot hindrar är att människan underordnar sig den uppkomna gemenskapen. Det är inte medlemskapet som manifestet vänder sig mot, utan att människan väljer att underordna sig gemenskapen. Då har den överlämnat sin frihet till gemenskapen. I avsnittet av staten hävdade vi att detta kan vara möjligt för en fri människa. Däremot försvinner friheten den sekund då människan inte kan dra tillbaka sitt medlemskap eller när människan lägger ansvaret för sina handlingar i gemenskapen, och inte hos sig själv.

Manifestet för en fri människa förutsätter gemenskaper, att människan lever tillsammans. Men manifestet kräver att människan alltid bär sitt individuella ansvar för sitt medlemskap. Vi lever ensamma tillsammans. Tillsammans lever vi i vår omtanke, där vi ser varandras ansikten, för att möjliggöra vår individuella frihet. Men vi lever ensamma med vårt ansvar, vilket utgör vår frihet.

DEN FRIA MÄNNISKAN OCH MÄNNISKAN

Till frågan om människans Jag: Kan en människa med ett Jag vara fri?

En fri människa är en person som följer blott tre dogmer, livet, friheten och förståndet samt principen om att se den andres ansikte. Allt annat väljer den fria människan. Så talar manifestet för en fri människa.

Men en människa är förmer än en fri människa som följer tre dogmer och en princip. En människa är en individ, med själsegenskaper, med ett Jag, format genetiskt vid tillkomsten och socialt under sin levnad. Ett Jag kan vara aggressivt och glömskt, ett annat Jag kan vara försiktigt och med ett hästminne. Vi kallar det personens karaktär. Som karaktär är det skapat under en tid då människan är under bildande, och då inte i stånd att fullt ut leva efter manifestets tre dogmer. Det är således inte valt av människan.

Man kan om människans karaktärer, hennes Jag, likna det vid vinterns tvingande krav på klädsel. Under vintern är det så kallt att en människa som önskar leva utomhus måste använda kläder. Hon är inte fri att välja att ha kläder. Det är en tvingande omständighet.

Jaget framstår som en människas vinter, en tvingande omständighet som innebär att människan måste utföra handlingar. Därmed är hon inte fri. Således förefaller det som om

antagandet om människans själsliga egenskaper omkullkastar manifestets hela ambition, att framställa förutsättningarna för en fri människa. Ty en sådan kan inte finnas eftersom den är fångslad av själen och dess genetiskt och socialt bestämda egenskaper.

Detta är lyckligtvis en felaktig tanke, ty manifestet innebär inte att bortse från själen, utan snarare att erkänna själen som likt vintern, en omständighet som tillhör livet själv, där människan inser vintern genom att klä sig, men väljer sina kläder. Det är således inte existensen av karaktärer som är det avgörande, utan valet av karaktären. Likt vinterns klädesdräkt väljs av människan, väljs också karaktären, varför de är uttryck för den fria människan.

Då kan det hävdas att en karaktärsegenskap som t ex aggressivitet inte väljs utan existerar, oavsett människans val. Det är förvisso rätt, men det är likt vintern och kläderna, kläderna måste användas, men hur de ser ut och hur de bärs, är ett val av den fria människan. Samma gäller för människans karaktärsegenskaper. En fri människa som har en aggressiv karaktär, har det som vinterns kyla, och har att välja klädesdräkt därefter. Aggressionen finns som natur hos människan, men dess uttryck väljs av den fria människan. I den mån det används produktivt är människan att gratulera. I den mån aggressionen används destruktivt är människan att klandras. En fri människa använder vintern, kläderna, sina egenskaper som material i sina val.

Det har sedan slutet av 60-talet varit en politisk fluga att ursäkta fria människors val med deras sociala bildande, där uppväxt i miserabla sociala miljöer använts som ursäkt för vuxna människors miserabla val. Det är riktigt i den mån att det är lätt att förstå att människor reproducerar sina föräldrars val. Men det är ändå inte riktigt ty i den mån människan är fri, har hon gjort sitt val, ledd av de tre dogmerna. Hon kan inte hänvisa till de miserabla omständigheterna, annat än som vinterns omständighet. Hon har att inse att det är hon som väljer kläderna, det är hon som väljer hur vintern skall tacklas och hanteras.

Karaktären och människans Jag kan således accepteras som idé om människan utan att man därigenom reducerar henne till ett genetiskt och socialt determinerat Jag som saknar frihet. Det är den fria människan som väljer hur hon utnyttjar sitt Jag. Jaget är därvid detsamma som bilen, cykeln, skorna, hammaren och pennan, ett material i den fria människans händer, beredda att utnyttjas för att realisera manifestets tre dogmer.

Begäret är människan frihet, inte hennes fängelse

Manifestet för en fri människa kan förvisso inte bortse från den kristna etiken då manifestet formuleras i en värld som varit inbäddad i kristen etik och vars författare sedan barnsben undervisats i och omgetts av kristen etik. Manifestet ansluter till de insikter som getts via andra budordet, att du skall inte döda,

vilket är en av manifestets dogmer, människans rätt till sitt liv. Manifestet stöder sig också på Kristus påstående, låt de döda begrava de döda, d v s att människan lever i nutid för framtiden.

Men manifestet avviker från den kristna etiken på viktiga punkter. Det åttonde budet hävdar att 'du skall icke hava begärelse till din nästas hustru, ej heller till hans åsna.' Här tar kristendomen bort det som är det mänskliga, att ha begär. Manifestet hävdar att en människa utan begär är knappt ens en människa. I kristendomen har begärslöshet varit föredöme, t ex i klostren där människorna antogs komma närmare Gud om de var befriade från begär, begär till egendom, begär till sexuellt umgänge. Begäret, och än värre, driften, böjde människan från Gud. De ansågs binda människan, att underkasta henne ofrihet.

Manifestet hävdar dess raka motsats. Genom begär, genom drift blir människan människa. Friheten ligger förborgad i begäret. Utan begär, ingen frihet, och därmed ingen fri människa. Det är begäret hos människan som får henne att söka ny kunskap, att söka äventyret, att söka nya hamnar. Det är begäret som skapar frågorna, som skapar ifrågasättandet, som är fundamentet för förståndet. Människan står med foten i nutiden, ständigt på språng in i framtiden. Detta är en längtan, ett begär, kanske efter det ouppnåeliga, men ändock ett begär som ger människan kraft och levnadsmod. Begäret är blott ett annat namn på det som vi tidigare kallat frihet. Och som vi kommit fram till tidigare, friheten och därmed begäret, är en av de tre dogmerna, som utgör den fria människans rättigheter och skyldigheter. Att hävda en

människa utan begär, vore att stympa människan på ett konstitutivt drag.

Men har man då rätt att ha begärelse till sin nästas hustru eller man? Manifestet hävdar att så är fallet. Det är inte begäret som är problemet i människors liv. Det är begärets uttryck som leder till problem mellan människor. Om en man ser en vacker kvinna kan han välja mellan att våldta henne, att titta uppskattande på henne eller kanske att blygt slå ner blicken. Detta är tre uttryck för begäret. Våldtäkten är självfallet förkastlig då den inte tar hänsyn till den andra människan och hennes frihet. Det förkastas av manifestet eftersom det innebär att han inte respekterar kvinnan som människa. De andra två handlingarna är möjliga och vilken som väljs kan inte manifestet förutsäga eller ha synpunkter på.

Således hävdas att begär är en god mänsklig kraft som ger människan hennes mänsklighet. Det kan inte vara riktigt att försöka ta bort begäret. Däremot kan begärets uttryck vara fel, och blott hänsynen till de andra, principen om den andres ansikte och manifestets tre dogmer kan vara vägledande i vilket begärsuttryck som är önskvärt och etiskt riktigt.

Samtal, inte hämndens öga för öga, eller förödmjukelsens andra kind

De kristnas gamla testamente hävdar den totala vedergällningen, vendettans etik, öga för öga, tand för tand. Det är förvisso en

mycket mänsklig reaktion, lätt att förstå, men ändå primitiv i sin blodsmystik. I Nya Testamentet hävdas istället att om man blir slagen på ena kinden, skall man vända andra kinden till. Om någon begär din mantel, skall du ge honom dina skor också. Detta som ett uttryck för en stor kärlek till människan.

Men den som vänder andra kinden till, gör den det i omsorg om den andra människan? Knappast. Det är en djupt egoistisk handling. Genom det beteendet visar människan sig vara oberoende av den andre. Den påverkas inte av slaget, utan kan ta ytterligare ett slag. Den människa som slår erkänns inte som aggressiv person, utan framstår som en mild vind. I själva verket kan det hävdas att människan som slår blir förödmjukad genom att reduceras till en obetydlighet relativt den som är så stor, så stark, så överlägsen att den kan vända andra kinden till eller ge bort sina skor.

Den som slår har, enligt manifestet, rätten att bli behandlad som ett likvärdigt subjekt, att bli identifierad som en lika kapabelt handlande människa som den som mottar slaget. Den slagne skall därför visa den slående att den slående är identifierad som handlande subjekt och som likvärdig med den slående.

Ett sätt att visa den slående respekt är att tilltala den, t ex att fråga den varför den slår. Att begära att handlingen skall vara motiverbar. Den slående kan då antingen ta ställning, att den slår av någon befogad anledning, varvid de två kan diskutera huruvida slag är rätt metod, eller inser den slående att slaget

tillkom under affekt, ber därvid om ursäkt och söker gälda sin uppkomna skuld.

Genom detta sätt att agera utgår den slagne från att den som slår är kapabel att som förständig människa skärskåda sig själv och sitt beteende. Den slagne antar helt enkelt att den andre är en aktiv, tänkande och reflekterande fri människa, vilket är utgångspunkten i manifestet för en fri människa. Utan ett sådant antagande finns ingen anledning att hylla principen om en fri människa, ty då är människan inte fri att fatta sina egna beslut.

Det innebär ingalunda att människan alltid är i stånd att vara fri, utan kan, som i exemplet här, handla under affekt, d v s utan val. Men den fria människan kan efteråt reflektera över sitt agerande och bedöma det.

Till frågan om eliten: Är det blott en elit som kan vara fria människor?

Är ett samhälle möjligt som består av uteslutande fria människor, som ständigt väger sina steg och som etiskt reflekterar kring sitt agerande, eller är det blott en elit som kan, eller som vill, ägna sig åt sådant agerande, medan alla andra ägnar sig åt att leva i ofrihet och produktiv välmåga? Man kan tänka sig minst tre hinder för att alla i samhället kan vara fria människor. Ett hinder består i att inte mycket skulle bli gjort, inte många potatisar skulle skördas och kokas till mat, om alla människor ständigt var fria och därmed ständigt utvärderade sitt agerande. Ett annat

hinder består i att alla människor inte alltid uthärdar att reflektera kring sitt agerande. Ett tredje hinder består i att det kan finnas människor som inte har förmågan att reflektera över sitt agerande.

Kan en reflekterande människa vara produktiv och försörja sig själv och andra, eller är den dömd att leva på andra, när den ständigt reflekterar och överväger sitt agerande? En sådan fråga är emellertid löjeväckande för manifestet, ty det är att begå det dogmatiska misstaget. Dogmatiskt är det, och därför omänskligt, att följa en dogm in absurdum. Manifestet kräver att människan använder sitt förstånd. Det är sant. Och att hon därför ständigt tar ansvar för sitt agerande. Som tidigare sagt kan hon inte överlämna sitt ansvar till institutioner eller traditioner. Men det innebär inte att allt agerande måste vara genomtänkt och etiskt värderat i förväg. Omänskligt, och i sanning, intet skulle hinna bli plöjt, ingen maskindel hade hunnits bli svarvad, inga glosor hade blivit utlärdade om människan ständigt befann sig i etiska överväganden. Men då den verksamma människan finner sig ha agerat på ett sätt som hon, när hon har tid, reflekterar över och finner ovärdigt, då får hon ta konsekvenserna av att inte ha reflekterat tidigare och erkänna sitt misstag. Hon kan alltid hävda att hon inte haft tid, vilket är en förklaring. Men hon kan aldrig hävda tidsbristen som en ursäkt. En fri människa kan inte beakta allt hon gör, men hon kan, och hon måste ta ansvar för allt hon gör.

Ett annat hinder uppkommer när alla inte klarar av att ständigt ifrågasätta sitt agerande. Människor är olika till sin

karaktär, och det finns de som behöver orörlighetens trygghet, som finner det lättare att anpassa sig efter regler och normer, än som har behov att granska och ifrågasätta. Manifestet för en fri människa lägger en tung börda på dem genom att hävda att de inte kan undkomma ansvaret för sina handlingar enbart för att de uppkommer genom att de följer en regel eller en order. Manifestet lägger bördan på dem genom att hävda det oundvikliga, att de valde att följa ordern. För dem finns egentligen ingen räddning i manifestet. Skulle manifestet acceptera att det finns de som för sin egen sinnesfrids skull vill ge upp sin frihet, då kan manifestet blott konstatera att de valt denna åtgärd, och därför har att bära ansvaret för dess konsekvenser. Manifestet vore helt meningslöst om denna mänskliga svaghet accepterades som ursäkt för ett agerande utan frihet. Däremot inser manifestet att det finns människor och att det finns situationer där friheten att reducera sin frihets ångest finns. Likt all annan mänsklig aktivitet, skall manifestet utmärkas av medmänsklighet, d v s solidaritet, där den som kan, hjälper den som inte kan. Den som kan leva med frågorna är den som skall hjälpa den som blott vill lyssna på svaren. Den skall bli hjälpt att formulera frågor och att stå ut med frågorna. Det är inte konstigare att hjälpa någon att formulera frågor, som att hjälpa någon byta ett trasigt däck. Det kan till och med anses vara viktigare, ty frågorna bidrar till människans liv medan däcken blott bidrar till människans förflyttning.

Ett tredje hinder är att det kan finnas människor som inte är i stånd att reflektera. De kan ha mentala handikapp,

uppkomna på fysiskt eller psykologiskt sätt. Oaktat deras ålder är de därför på barns nivå när det gäller förmåga till reflekterande, framför allt etiskt tänkande. De kan därför också hänföras till barn när det gäller manifestet och dess krav på människor. Emellertid har det sagts tidigare, och behöver inte upprepas här, att varje fri människa har att ha andras frihet i sin omtanke. De som då är oförmögna skall därför hjälpas till frihet, hur hopplöst det än kan verka.

Till frågan om hjälp: Kan en fri hjälpa en ofri till frihet?

Den andra människans frihet måste respekteras. En fri människa måste, för sin egen frihets skull, respektera den andra människans frihet. Därför kan man inte tvinga någon annan till någonting, förutom att respektera dogmerna rätt och skyldighet till liv, frihet och förstånd, samt att se den andres ansikte. Intet annat.

Men innebär inte då detta oberoende att man inte bryr sig om varandra? Nej, det innebär nästan rakt det motsatta. När frihet är överordnat har var och en möjlighet, men absolut inte en rättighet, att finna ut huruvida den andra är en fri människa genom att försöka sätta sig i den människans ställe, d v s det som kallas empati. Om man finner att den andra är ofri har man möjligheten, men absolut inte rättigheten, att förmå människan att inse att hon är ofri. Var fri människa har möjligheten att påverka andra till frihet.

Viktigt att inse är att man inte har det som en rättighet. Den andra måste själv ha rättigheten att fransäga sig all påverkan, även om det är en påverkan som syftar till frihet.

MANIFESTET UTVÄRDERAT

Utvärdering av manifestets dogmer genom relatering till Moses tio gudsbud

Ett manifestets dogmer kan först inses när de efterlevs. Det är den yttersta utvärderingsgrunden ty det är i levande livet som verklighetens finns. Manifestets tre dogmer och sin princip återstår att prövas i livets hårda verklighet. Här kan bara manifestet utvärderas relativt andra manifest. Eftersom författaren har sin sociala historia i en protestantisk omgivning är det enklast att göra utvärderingen mot Kristendomen och dess manifest som det gestaltas i tio guds bud. Andra manifest hade kunnat användas, men det är tillräckligt med en utvärdering i denna lilla skrift. Andra inbjuds att göra denna utvärdering gentemot andra läror.

Som tidigare har betonats är manifestets ambition att ha så få dogmer som möjligt. Men stigande antal dogmer ökar komplexiteten, vilket leder till att det skapas grogrund för en industri av tolkare, så kallade präster som kan kallas så olika saker som präst, rabbi eller profet. Därmed har människans frihet reducerats på två sätt, av ett stort antal dogmer som föreskriver människans handlande och ett antal dogmernas profitörer som uttolkar dogmerna och ger människorna anpassade föreskrifter för riktigt handlande. I bägge fallen leder det till en kraftig

minskning av människans frihet. Därför är t o m de tio buden ett för stort antal dogmer för människan att hålla sig efter.

Låt oss då utvärdera manifestet för en fri människa genom att se på de tio budorden enligt kristen tradition och se vad manifestet för en fri människa kan säga om dem.

Du skall inte ha andra gudar vid sidan av mig.

Manifestet har sympati med budet eftersom det innebär att manifestet tror sig vara tillräckligt för att leda människan i sitt fria liv. Dock har manifestet sin tredje dogm, att bruka sitt förstånd, vilket prövar inte bara världen utan också manifestet. Därmed rymmer manifestet en ständig kritik av sig själv. På så sätt önskar manifestet att det skall efterlevas, likt budordet, men samtidigt att det inte skall blint lydas, vilket budordet antyder.

Du skall inte missbruka Herrens, din Guds, namn, ty Herren kommer inte att lämna den ostraffad som missbrukar hans namn.

I den mån det innebär att man inte skall bruka manifestet mot dess vilja och anda, t ex för att förslava och passivisera människor, är budordet enligt manifestets yttersta intentioner. Det är emellertid manifestets förhoppning att det på grund av sina fåtal dogmer inte låter sig lånas likt de kristna dogmerna, till dödsstraff, abortmotstånd och kondomförbud, samtliga med den praktiska konsekvens att gå emot en grundläggande dogm, rätten till liv.

Tänk på att hålla sabbatsdagen helig.

Manifestet har ingen anledning att påbjuda människan vila eller arbete. Det finns ingen anledning för en fri människa att ha en dogm för sitt arbete. Den väljer fritt sina aktiviteter. Och som tidigare tagits upp, en sådan dogm kan innebära ett hot mot de mer grundläggande dogmerna, varför budet om sabbaten är förkastligt.

Visa aktning för din far och din mor, så att du får leva länge i det land som Herren, din Gud, ger dig.

Manifestet motsätter sig sannerligen inte att man respekterar och visar aktning för sin moder och sin fader, eller sina herrar och överordnade. Men det gör man för att de är fria människor, inte för att de är vare sig fader, moder eller herre. Manifestet har ingen dogm som pekar ut en speciell kategori människor som är värda mer än andra människor. Därför förkastas budordet.

Du skall inte dräpa.

Detta budord motsvarar manifestets dogm om rätten till liv, varför det är ett budord som helt och fullt accepteras som grundläggande dogm för en fri människa.

Du skall inte begå äktenskapsbrott.

Äktenskap och överhuvudtaget samlevnad med andra människor ställer krav på att vi skall se den andra människans ansikte och söka hjälpa den genom att se den, inte som oss själva, utan som den människa den är. I den mån den människan eller någon

annan skulle skadas bör en fri människa undvika äktenskapsbrott. Men i den mån den inte skadas finns ingen anledning att föreskriva hinder mot äktenskapsbrott. Detta är en regel som är obehövlig då den kan behandlas av dogmen om förstånd och den grundläggande principen att se den andres ansikte.

Du skall inte stjäla.

Att respektera andra, genom att se den andres ansikte, gäller även budordet om att inte stjäla. Emellertid finns det inte heller här någon anledning att ha detta som en alltid gällande norm. Det är inte svårt att inse situationer då stöld är ett bättre agerande än att respektera egendomsfördelningen i samhället. Därför får stöldens rättmätighet överlåtas åt förståndet.

Du skall inte vittna falskt mot din nästa.

Likt tidigare budord är detta ett för generellt krav, som inte tar hänsyn till människans förmåga att bruka sitt förstånd, och att se den andra människans ansikte. Dessa budord förutsätter överhuvudtaget en människa som inte manifestet för en fri människa känner igen, nämligen en oförständig och djupt egoistisk människa. Manifestet kan därvid kritiseras för att ha en alltför naiv människosyn, medan kristendomen har en realistisk människosyn. Så är emellertid inte fallet. Manifestets människosyn är att människan lever enligt tre dogmer, liv, frihet och förstånd och principen om den andres ansikte. Därmed formar hon sig själv. I den mån hon är benägen till falsk vittnesbörd är hon det för att hon valt att vittna falskt. Och ibland

är den mer till gagn för manifestets avsikter att vittna falskt. Därför finns ingen möjlighet att föreskriva ett absolut förbud.

Du skall inte ha begär till din nästas hus.

Du skall inte ha begär till din nästas hustru eller hans slav eller hans slavinna, hans oxe eller hans åsna eller något annat som tillhör din nästa

De sista budorden innebär strängare inskränkningar då de inte säger att man inte må ta en annans hustru. Man får inte ens känna begärelse. Som tidigare sagt är en människa utan begär omänsklig. En religion som via budord tar bort det mänskliga, är med rätta att beteckna som en omänsklig skapelse. Manifestet erkänner människan i denna dimension, som manifestet tror människan är, nämligen driven av begär. Manifestet ställer inga hinder för begäret, blott för dess utlevnad. Därför är dessa budord kanske de som manifestet med störst styrka förkastar.

Låt oss nu vända på kritiken och se vad manifestet kan säga om budorden. Det har redan konstaterats att de är för många för att kunna utgöra grunden för ett manifest för en fri människa. Vi kan här också konstatera att medan manifestet innehåller tre dogmer som innebär både rättigheter och skyldigheter, tenderar de kristna buden att vara förbud, d v s de hindrar men förespråkar inte. Blott gentemot guden förespråkas att man tillber guden eller respekterar herrar och sina föräldrar. Resten är förbud, förbud och förbud. Människan i kristendomen är en best som utan dogmerna skulle göra än det ena och än det andra. Människan är där en fri människa i dess mest absurda

betydelse, nämligen fri att göra allt. Människosynen i manifestet är snarare att människan är fri, har liv och har förstånd, men att hon både har rättighet och skyldighet att använda sitt förstånd, leva sitt liv och uttrycka sin frihet.

Den största skillnaden ligger i manifestets sista dogm om förståndet och i principen att se den andres ansikte. Medan kristendomen ser människan som oupphörligt egoistisk, ser manifestet möjligheterna till sympati och empati, och att detta kan realiseras via människans förstånd. Kanske är det antagandet om förståndet som skiljer manifestet och kristendomen åt, ja, överhuvudtaget manifestet från alla religioner. Ty medan religioner karakteriseras av mängder av bud och föreskrifter och ett avlönat prästerskap som domderar i stora byggnader som trälar har byggt, har manifestet förståndet, tron att inför det nya, inför det gamla, inför varje situation, står den fria människan beredd att pröva och ompröva sitt agerande, på det att den då realiserar människans yttersta skönhet, den fria människan.

SLUTET

Postludium för en fri människa

När nu allt är utlagt utropar den ofria människan: Vad skall jag då göra? Vägled mig! Ge mig icke dogmer och principer utan lär mig att leva.

Denna längtan, denna livsleda, denna ovilja att bära sig som människa, i all sin fria prakt, har varit jordmånen för intellektuellt förtryck under alla tider. Präster, ritualer och hus har skapats för att hysa den människa som omedelbart vill kasta av sig den vackraste klädesdräkt människan har, sin frihet.

Manifestet lämnar dessa törstade människor för sig. Den hårdaste kritiken som kan riktas mot manifestet är att den överger dem som bäst behöver frälsning. Frälsning från det intellektuella förtryck som redan Marx kallade opium.

Men det är manifestets hårda verklighet, att följa sina egna dogmer och princip. Manifestet för en fri människa är ingen lära som skall förkunnas på gator och på torg. Den skall inte ge upphov till en klass av uttolkare och profitörer. Den kan aldrig skapa ritualer eller hus där den huserar som en onskans gud. Manifestet säger blott till människan att du har och måste ha liv, frihet och förstånd, och detta använder du när du ser den andres ansikte, för att därigenom realisera din egen och de andras frihet. Till denna sanning behövs inga hus. Böner kan tiga. Svaren står inte skrivna utan de tänks ut varje sekund som människan andas och lever sitt fria liv.

Manifestet för en fri människa är därför ett svagt manifest, ty utan personer som kan profitera på det, utan kyrkor som härbärgerar det, utan ritualer som uttrycket det, saknas de belöningar som kyrkor, religioner och trosinriktningar ger förkunnarna. I manifestets värld finns inga förkunnare, ty ingen är mer skickad att förkunna dogmerna och principen än någon annan. Det enda som behövs är de tre dogmerna och principen är nedtecknat. Därefter tar varje människa vid och utformar sitt liv utifrån dogmerna och principen. Under frihet. Med sitt liv. Med brukande av sitt förstånd. Och under vägledning av att se den andres ansikte.

Ve den som säger sig ha mer sanning i sitt förstånd eller som påstår sig kunna använda dogmerna mer och bättre än någon annan. Den har sagt att dennes förstånd är så mycket mer än de andras förstånd. Och de säger sig kunna ange för andra vad de har att göra. Men då ser de inte de andras ansikten, och de blundar med sitt förstånd. Ingen förkunnare kan göra något.

Men en människa kan hjälpa en annan människa inse sin frihet. Det är den insatsen en människa kan göra. Men de må aldrig förkunna, blott hjälpa. Och det är den andra som väljer att ta mot hjälpen, under iakttagande av sin frihet, sitt liv och sitt förstånd. Det är manifestets yttersta sats, att fria människor hjälper varandra till att realisera sin frihet. På det sättet når människan sin mänsklighet, att vara fria människor, tillsammans.